

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Johana Pospíšilová

**Zánik manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické
církve**

Diplomová práce

Olomouc 2019

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Zánik manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické církve* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 21. 5. 2019

.....

Johana Pospíšilová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce, ThLic. Mgr. Monice Menke, Th.D., za její odborné vedení, cenné rady, ochotu a pomoc při zpracování diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	6
Úvod.....	7
1 Manželství dle českého rodinného práva	9
1.1 Pojem a cíl manželství	9
2. Manželství dle práva římskokatolické církve	14
2. 1 Pojem a cíl manželství	14
3. Zánik manželství dle českého rodinného práva	18
3. 1 Smrt jednoho z manželů.....	18
3. 2 Prohlášení za mrtvého.....	21
3. 2. 1 Důkaz smrti.....	21
3. 2. 2 Domněnka smrti.....	24
3. 3 Změna pohlaví.....	26
3. 4 Rozvod manželství	30
3. 3. 1 Tvrdostní klauzule ve prospěch nezletilého dítěte.....	33
3. 3. 2 Tvrdostní klauzule ve prospěch jednoho z manželů	33
3. 3. 3 Tzv. Smluvený rozvod.....	34
4. Zánik manželství dle práva římskokatolické církve	36
4. 1 Smrt jednoho z manželů.....	36
4. 2 Prohlášení za mrtvého.....	37
4. 3 Rozloučení nedokonaného manželství.....	39
4. 4 Privilegium Paulinum	40
4. 5 Privilegium výběru manžela	43
4. 6 Privilegium zajetí.....	44
4. 7 Privilegium Petrinum.....	46
5. Srovnání způsobů zániku manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické církve.....	50
5.1 Smrt jednoho z manželů.....	50
5. 2 Prohlášení za mrtvého.....	50
5. 3 Změna pohlaví.....	51

5. 4 Rozvod vs. zánik manželství za života obou manželů dle práva římskokatolické církve	52
Závěr	55
Seznam použitých zdrojů	57
Přílohy	65

Seznam použitých zkratek

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

CIC/1983 – Kodex kanonického práva z roku 1983

CIC/1917 – Kodex kanonického práva z roku 1917

OSŘ – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZŘS – zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Jak již název napovídá, má diplomová práce na téma Zánik manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické církve si klade za cíl podrobně rozebrat možné způsoby zániku manželství tak, jak jsou upraveny v současném sekulárním a kanonickém právu římskokatolické církve a poté provést jejich srovnání se zaměřením na vzájemnou podobnost a zároveň i odlišnosti mezi jednotlivými instituty.

Důvodem pro volbu této tematiky byla skutečnost, že podle mého názoru si v dnešní době stále méně lidí uvědomuje, že tato oblast lidského života, především v kontextu věřících katolíků, je velmi podrobně upravena nejen právem sekulárním, ale též kanonickým, které obsahuje vlastní a často v mnohém odlišnější úpravu. Tato situace podle mě představuje značný problém, neboť s institutem manželství se v průběhu života setká převážná většina lidí, a neuvědomění si následků jeho uzavření právě dle norem kanonického práva může být později zdrojem mnoha komplikací.

Z toho důvodu si myslím, že je vhodné postavit jednotlivé způsoby zániku manželství připadající v úvahu vedle sebe a zdůraznit rozdíly, které jsou podstatné, avšak laickou veřejností často opomíjené. Římskokatolickou církev jsem si pro porovnání zvolila proto, že jde o církev, ke které se v České republice dlouhodobě hlásí největší počet věřících a její předpisy tedy dopadají na větší skupinu osob, než předpisy jiných církví a náboženských společností zastoupených v České republice.

Diplomová práce je systematicky rozdělena na pět kapitol. První kapitola je zaměřena na vymezení chápání manželství a jeho cílů dle českého rodinného práva. Ve druhé kapitole je pojednáno o tom samém, avšak z pohledu práva římskokatolické církve. Třetí kapitola je věnována rozboru jednotlivých způsobů zániku manželství dle českého rodinného práva a čtvrtá kapitola obsahuje vymezení zániku manželství dle práva římskokatolické církve. Pátá, poslední, kapitola je zaměřena na porovnání způsobů zániku manželství dle obou úprav s důrazem kladeným na jejich shodné aspekty a zásadní odlišnosti. Pro vypracování diplomové práce jsem zvolila metodu komparační, neboť tato nejlépe odpovídá cílům, které jsou diplomovou prací sledovány.

Jako hlavní zdroje pro mou diplomovou práci posloužily zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, který obsahuje komplexní hmotněprávní úpravu dané tematiky v oblasti rodinného práva a dále Kodex kanonického práva z roku 1983, který tuto tematiku upravuje coby základní právní předpis římskokatolické církve. Dále jsem v diplomové práci čerpala z mnoha odborných monografií, komentářů a článků z obou tematických oblastí. Samozřejmě

jsem neopomenula ani soudní judikaturu a internetové články související se zpracovávaným tématem. Okrajově je na několika místech zmíněna též předchozí právní úprava dané tematiky z obou oblastí, abych poukázala i na významnější odlišnosti uvnitř samotných oblastí jako důsledek jejich vývoje v průběhu času.

1 Manželství dle českého rodinného práva

Jak již bylo zmíněno v úvodu, první kapitola této diplomové práce bude věnována stručnému vymezení pojmu manželství, jak na něj nahlíží české rodinné právo.

V České republice můžeme rozlišovat dvě základní formy uzavření manželství, podle toho, zda k uzavření manželství došlo sňatkem občanským, či církevním. Kromě odlišných požadavků na uzavření manželství je skutečnost, zda byl uzavřen občanský či církevní sňatek, velmi důležitým kritériem pro samotný zánik manželství.

Rodinné právo je založeno na několika základních principech, kterými jsou princip blaha dítěte, princip rovnosti subjektů a princip vzájemné pomoci mezi manžely, které odrážejí ochranu stejných hodnot, jako tzv. cíle manželství v kanonickém právu katolické církve, kterými jsou *bonum prolis* neboli dobro potomstva a *bonum conjuguum* čili vzájemné dobro manželů.¹

1.1 Pojem a cíl manželství

Institut manželství je v současné době upraven v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (účinný od 1. 1. 2014), dále jen NOZ, konkrétně v jeho části druhé, hlavě I. Manželství (§ 655 – 770), a v některých předpisech souvisejících.² Do té doby bylo manželství upraveno zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (dále jen zákon o rodině), konkrétně jeho první částí. Tento zákon byl však zrušen s účinností NOZ.

NOZ v § 655 definuje manželství jako „*trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon*“.³ Základní definice manželství se tedy neliší od té, která byla obsažena v § 1 zákona o rodině, a která považuje manželství za „*trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem*“.⁴ Na tomto místě je dle mého názoru vhodné poznamenat, že slovo *trvalý* v této definici je nutné brát s nadhledem, neboť s ohledem na

¹DUDA, Ján. *Katolické manželské právo*. 1. vydání. Spišská Kapitula: Kňazský seminář biskupa Jána Vojtáššáka, 1996. s. 22 – 24.

² Mezi ně patří Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky; Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte; Nařízení Rady č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení č. 1347/2000; Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a další.

³ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ § 1 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

různé možnosti zániku manželství, je lepší na manželství nahlížet spíše jako na svazek dlouhodobý, než trvalý.⁵

Dále je z této definice zřejmé, že manželství nemohou uzavřít osoby stejného pohlaví. Svazek těchto osob se nazývá registrované partnerství a v České republice je upraven od roku 2006, kdy byl přijat zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, který nabyl účinnosti 6. července 2006.⁶ Je nutné ovšem zmínit, že ne ve všech státech toto pravidlo platí. Mnohé země dnes již umožňují uzavření manželství i mezi osobami stejného pohlaví. Těmito zeměmi jsou Nizozemsko, které tuto úpravu přijalo jako první⁷, dále Anglie, Argentina, Austrálie, Belgie, Brazílie, Francie, Irsko, Jihoafrická republika, Kanada, Kolumbie, Lucembursko, Malta, Německo, Nový Zéland, Portugalsko, Rakousko, severské státy, Skotsko, Španělsko, USA, Uruguay a Wales.⁸

Ze zákonné definice institutu manželství též vyplývá, že manželství může vzniknout pouze zákonem stanoveným způsobem.⁹ To znamená, že aby manželství bylo platně uzavřeno, je nutno dodržet proces uzavírání manželství tak, jak je stanoven zákonem a od kterého se budoucí manželé ani ostatní osoby účastníci se uzavírání manželství nesmí odchýlit. To, co platí o předepsaném způsobu uzavírání manželství, platí i pro jeho zánik.¹⁰

Kromě zákonné definice lze manželství vymezit také pomocí jeho pojmových znaků. Některé z nich jsou obsaženy právě v oné zákonné definici, jiné jsou upraveny na jiných místech NOZ.

Pojmovými znaky vyplývajícími ze zákonné definice jsou jednak trvalost manželství, možnost uzavření manželství pouze mezi osobami opačného pohlaví a také možnost vzniku manželství pouze zákonem stanoveným způsobem.¹¹ O těchto znacích jsem pojednala již výše v této kapitole a nebudu je tedy na tomto místě znovu rozebírat.

Mezi další pojmové znaky lze zařadit princip monogamie, jenž vyplývá z § 674 NOZ. Principem monogamie se rozumí, že osoba, která již uzavřela manželství, vstoupila do registrovaného partnerství či podobného svazku, který byl uzavřen v zahraničí, nemůže

⁵ POLIŠENSKÁ, Petra. FEBEROVÁ, Radka. STUHLÍK, Zdeněk. *Musíš znát...Rodinné právo. Manželství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. s. 13 - 14.

⁶ Zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ PLECITÝ, Vladimír. SALAČ, Josef. *Základy rodinného práva*. 1. vydání. Praha: EUROUNION, s.r.o., 2001. s. 12.

⁸ ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Same-sex marriage* [online]. britannica.com, 27. září 2018 [cit. 28. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.britannica.com/topic/same-sex-marriage>>.

⁹ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ PLECITÝ, Vladimír. SALAČ, Josef. *Základy rodinného práva*. 1. vydání. Praha: EUROUNION, s.r.o., 2001. s. 14.

¹¹ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

uzavřít manželství, dokud některý z těchto svazků trvá.¹² Tento princip má na našem území dlouhou tradici, neboť byl poprvé upraven již v roce 1039, a to v rámci Dekret Břetislavových.¹³ Důležitost principu monogamie je zdůrazněna tím, že jeho porušení je kromě následku podle práva rodinného, jímž je neplatnost tohoto manželství¹⁴, sankcionováno též podle práva trestního, kdy v § 194 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, je uvedeno, že „kdo za trvání svého manželství uzavře manželství jiné, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“ a, „Stejně bude potrestán, kdo uzavře manželství s osobou, která již je v manželství jiném.“¹⁵ Nutno poznamenat, že ačkoliv rodinné právo postihuje neplatností též uzavření manželství za trvání registrovaného partnerství či jiného obdobného sňatku uzavřeného v zahraničí, trestní právo se vztahuje pouze na uzavření manželství za trvání jiného manželství a existence předchozího registrovaného partnerství či jiného svazku tedy z pohledu trestního práva roli nehraje.¹⁶ Stejně tak není trestným činem uzavření dvou registrovaných partnerství, či obdobných svazků.¹⁷

Pro uzavření manželství musí mít osoby, do něho hodlající vstoupit, obecnou sňatečnou způsobilost, kterou nabývají zletilostí. Jednou ze zákonných překážek uzavření manželství je skutečnost, že manželství nesmí uzavřít nezletilá osoba, která není plně svéprávná. Soud však ve výjimečných případech může povolit, aby manželství uzavřel nezletilý, který sice není plně svéprávný, ale již dovršil šestnácti let věku, avšak jen v případě, že pro to existují důležité důvody (tj. situace, kdy to je v souladu se společenským účelem manželství).¹⁸ Tímto důvodem často bývá těhotenství družky, i když je nutné poznamenat, že těhotenství samo o sobě dostatečně důležitým důvodem není, ale je třeba zkoumat i další aspekty, jako je vzájemný vztah mezi snoubenci, jejich ekonomická situace a hlavně jejich duševní vyspělost.¹⁹ V tomto případě nezletilý nabude svéprávnosti již v okamžiku uzavření sňatku, nikoliv tedy až dovršením osmnácti let věku.²⁰

¹² § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ PLECITÝ, SALAČ: *Základy rodinného...*, s. 13.

¹⁴ § 680 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ § 194 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ ŠÁMAL Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1904 – 1908.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7. vydání. Praha: Leges, 2017. s. 284.

¹⁸ § 672 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 41.

²⁰ § 30 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Dalším pojmovým znakem manželství je vzájemná rovnost práv a povinností osob, jež manželství uzavřely.²¹ Toto zákonné vyjádření rovnosti manželů pouze konkretizuje a zdůrazňuje rovnost osob, která je zakotvena již v samotné Listině základních práv a svobod.²²

Manželství je kromě výše zmíněného založeno též na principu dobrovolnosti, který znamená, že do manželství musí budoucí manželé vstoupit dobrovolně, aniž by je k tomu někdo přiměl fyzickým či psychickým donucením, a nikdo nemá právní nárok na to, aby s ním druhá osoba do manželství vstoupila.²³ Dále pod tento princip spadá skutečnost, že otázka, zda dvě osoby vstoupí do manželství, záleží pouze na těchto dvou osobách a není tedy relevantní souhlas třetích osob, například rodičů budoucích manželů, jak tomu často bylo v dřívějších dobách, kdy rozhodující roli hrála vůle rodičů, a názor budoucích manželů neměl velký význam.^{24,25} Výjimku týkající se irelevantnosti souhlasu třetích osob s manželstvím tvoří v současnosti možnost uzavření manželství osobou, která je sice nezletilá, ale již dovršila 16 let věku, kdy k uzavření takového manželství, pokud jsou k tomu závažné důvody, je nutný předchozí souhlas soudu, jak je uvedeno v § 672 odst. 2 NOZ.²⁶ Za zmínku jistě stojí skutečnost, že v minulých dobách, byla situace velmi odlišná, jelikož například v 19. století bylo uzavření manželství v mnoha případech podřízeno udělení souhlasu příslušné instituce či orgánu, a v jiných případech byly dokonce předem stanoveny podmínky, po jejichž splnění mohli příslušníci určitých skupin teprve do manželství vstoupit.²⁷

Zákonem je dále stanoven účel neboli cíl manželství, kterým má dle § 655 NOZ být vzájemná pomoc a podpora, založení rodiny a samozřejmě též řádná výchova dětí.²⁸ Zde už je patrný posun od dřívější úpravy obsažené v zákoně o rodině, která spatřuje účel manželství pouze v založení rodiny a řádné výchově dětí, avšak už nepožaduje, aby si manželé vzájemně poskytovali podporu a pomoc.²⁹

Tato změna ve vymezení účelu manželství je dle mého názoru velmi vhodná, neboť v současné době nelze tvrdit, že lidé vstupují do manželství proto, aby založily rodinu, neboť čím dál více lidí uzavírá manželství až poté, co rodinu založili.³⁰ Z toho též vyplývá, že pokud muž a žena založili rodinu, v tomto případě myšleno tak, že se jim narodilo dítě, ještě před

²¹ § 687 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

²³ PLECITÝ. SALAČ: *Základy rodinného...*, s. 13.

²⁴ KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1962. s. 81.

²⁵ Tamtéž. s. 192.

²⁶ § 672 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ KLABOUCH: *Manželství a rodina...*, s. 183 - 192.

²⁸ § 655 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ § 1 odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

³⁰ POLIŠENSKÁ. FEBEROVÁ. STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 14.

uzavřením manželství, k řádné výchově přikročili již v okamžiku narození dítěte a manželství na to významný vliv nemá. Na druhé straně vzájemná pomoc a podpora je jako účel manželství zcela jistě předpokladatelná, neboť spousta párů dnes považuje vstup do manželství za jakýsi další a logický vývoj jejich vztahu zajišťující jim určitou úroveň jistoty.

2. Manželství dle práva římskokatolické církve

V této kapitole bude věnována pozornost pojetí manželství v právní úpravě římskokatolické církve,³¹ konkrétně jeho vymezení a jednotlivým cílům.

2. 1 Pojem a cíl manželství

Současná úprava manželství v římskokatolické církvi je obsažena v jejím základním zákoníku, kterým je Kodex kanonického práva z roku 1983 a jenž představuje komplexní celosvětově platnou kodifikaci práva římskokatolické církve. Ovšem i jednotlivé partikulární církve, diecéze nebo úrovně církevního řízení v rovině biskupské konference, tedy celonárodní, si mohou do míry povolené celocírkevní normou stanovit předpisy nižší právní síly, jako jsou stanovy nebo instrukce, které mohou některé záležitosti modifikovat. Konkrétně je problematika manželství upravena v Knize čtvrté, stati sedmé, kánonech 1055 až 1165.³² Před přijetím CIC/1983 bylo manželství obecně upraveno v Kodexu kanonického práva z roku 1917, konkrétně v Knize třetí, stati sedmé, kánonech 1012 až 1143.³³ Je nutné si uvědomit, že právní normy obsažené v CIC/1983 se vztahují nejen na manželství uzavřená mezi katolíky, ale též na manželství, u kterých je katolíkem pouze jeden z manželů.³⁴

Hned první kánon, 1055, vymezuje pojem manželství jako „*manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnvtirnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí*“, kdy takovýto svazek je mezi pokřtěnými povýšen na svátost.³⁵ Je vhodné podotknout, že CIC/1917 nic jako definici pojmu manželství neobsahoval a spokojil se pouze s vymezením jeho účelu a základních vlastností.³⁶

Je tedy patrné, že stejně jako úprava českého rodinného práva, i CIC/1983 umožňuje uzavření manželství pouze mezi osobami opačného pohlaví, avšak na rozdíl od rodinného práva právo římskokatolické církve neobsahuje úpravu a tím pádem neuznává formální existenci žádné z forem svazku osob stejného pohlaví.³⁷ Dalším významným aspektem tohoto vymezení je pojetí manželství jako společenství na celý život, což koresponduje

³¹ Římskokatolická církev je největší autonomní katolickou církví, která je zároveň jedinou západní katolickou církví. Lze se setkat také s označením latinská církev

³² CIC 1983.

³³ CIC 1917.

³⁴ CIC 1983, kán. 1059.

³⁵ CIC 1983, kán. 1055, §1.

³⁶ CIC 1917, kán. 1013-1014.

³⁷ KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: Soubor kanonických studií*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. s. 37.

s obtížností docílení zániku manželství dle kanonického práva za života obou manželů, o čemž bude pojednáno v následujících kapitolách.

K pochopení vymezení pojmu manželství v kanonickém právu mohou pomoci též jeho podstatné vlastnosti, které jsou uvedeny v CIC/1983 a kterými jsou jeho jednota a nerozlučitelnost, a v případě manželství uzavřeného mezi dvěma křesťany též svátostnost, jako specifikum v Boží pomoci a požehnání takovému manželství.³⁸

Jednota znamená, že manželství v kanonickém právu je založeno na zásadě monogamie, tedy že jeden muž si může vzít za manželku pouze jednu ženu a naopak žena si může vzít za manžela pouze jednoho muže a vylučují se tím veškeré formy polygamie. Také to znamená, že i nadále by měli manželé žít ve výlučném svazku, věrnosti a výlučnosti v intimitě ve vztahu jeden k druhému.³⁹ Zvláštní postup se může uplatnit pouze v případě, kdy osoba žijící v polygammím svazku platném dle světského práva se následně nechá pokřtít. Zde je jako specifikum před manželstvím být platným, ale dosud nesvátostným upřednostněna nadpřirozená hodnota, kterou je víra a život v ní v novém manželství. Za této situace si osoba může ponechat jedinou ženu či muže a ostatní musí propustit. S vybranou ženou či mužem musí poté, co absolvuje křest, znovu uzavřít manželství v souladu s kanonickým právem, jelikož onen předchozí polygammí svazek právo římskokatolické církve neuznává.⁴⁰

V případě porušení této zásady jsou další uzavřená manželství považována za absolutně neplatná.⁴¹

Pokud jde o nerozlučitelnost, znamená to skutečnost, že manželství trvá od okamžiku, kdy bylo platně uzavřeno až do okamžiku smrti jednoho z manželů či jeho zrušení dle norem kanonického práva. Zajímavostí je, že podle kanonického práva je nerozlučitelné každé manželství, ať již bylo uzavřeno mezi pokřtěnými, či nepokřtěnými. Rozdíl spočívá v tom, že v případě manželství nepokřtěných či osoby pokřtěné s nepokřtěnou je toto manželství nerozlučitelné podle přirozeného práva⁴², zatímco manželství pokřtěných navíc z důvodu svátosti takového manželství a upřednostnění vyšší hodnoty, života ve víře v novém vztahu.⁴³ Dále je možné dělit nerozlučitelnost manželství na vnitřní a vnější, kdy v případě vnitřní nerozlučitelnosti jde o to, že manželství nelze rozloučit ze strany manželů jejich vzájemnou dohodou, a manželství, které bylo jednou platně uzavřeno a dokonáno je manželstvím vnitřně

³⁸ CIC 1983, kán. 1056.

³⁹ *Právo katolické církve: studijní texty bohosloveckých fakult, sešit 2*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1992. s. 183.

⁴⁰ TRETERA, Rajmund Jiří. HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 250.

⁴¹ HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: zvláštní část*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství ZČU, 1996. s. 81.

⁴² KAŠNÝ: *Manželství v západní tradici...*, s. 37.

⁴³ Jan Pavel II., apoštolská adhorace *Familiaris consortio* (22. listopadu 1981) č. 84.

nerozlučitelným.⁴⁴ Naopak v případě vnější nerozlučitelnosti se jedná o možnost rozloučení manželství vnější autoritou, kdy manželství může být rozloučeno na základě právních norem či rozhodnutí příslušné církevní autority,⁴⁵ o čemž bude pojednáno v následujících kapitolách.

Na rozdíl od českého rodinného práva existuje v rámci kanonického práva několik typů manželství. Jedná se o manželství, které je pouze uznané, pak o manželství uznané a dokonané, dále o manželství uznané, dokonané a svátostné, a nakonec manželství přirozené.⁴⁶

Pouze uznaným manželstvím se rozumí takové, které bylo platně uzavřeno mezi pokřtěnými, avšak nebylo dokonáno provedením pohlavního styku po jeho uzavření.⁴⁷

Manželství je uznané a dokonané, pokud manželé poté, co bylo mezi pokřtěnými platně uzavřeno, měli mezi sebou pohlavní styk, provedený lidským způsobem a který je vhodný ke zplození dítěte a kterým se stanou jedním tělem. Jde tedy o pohlavní styk, při kterém nebyla použita žádná forma antikoncepce, byl vykonán souloží a nikoliv podobnou sexuální praktikou a především musí jít o pohlavní styk, ke kterému se osoba vědomě a svobodně rozhodla a který chtěla.⁴⁸

O manželství uznané, dokonané a svátostné jde v případě uznaného a dokonaného manželství uzavřeného pouze mezi pokřtěnými, na rozdíl od předchozích, které se vztahují i na manželství, v němž je pokřtěna pouze jedna strana.⁴⁹ Toto manželství nelze rozloučit žádnou lidskou mocí a v případě problémů a rozpadu zbývá pouze proces prozkoumání platnosti uzavření takového manželství.⁵⁰

Přirozené manželství je potom takové, které sice bylo platně uzavřeno, ovšem nikoliv mezi pokřtěnými.⁵¹

Pokud jde o cíle manželství, tyto jsou obsaženy již v samotné definici manželství uvedené v CIC/1983, jako jeho přirozené zaměření a jsou jimi prospěch manželů a také zplození a výchova dětí.⁵² Z formulace těchto cílů v CIC/1983 je patrné, že k naplnění účelu

⁴⁴ KAŠNÝ: *Manželství v západní tradici...*, s. 37 – 38.

⁴⁵ ÖRSY, Ladislav. *Marriage in Canon Law: Texts and Comments, Reflections and Questions*. Delaware: Michael Glazier, 1986. s. 58-59.

⁴⁶ HRDINA: *Kanonické právo...*, s. 81.

⁴⁷ TRETERA, Rajmund Jiří. HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 253.

⁴⁸ Tamtéž. s. 253 - 254.

⁴⁹ POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*. 1. vydání. Praha: Česká katolická Charita, 1990. s. 10.

⁵⁰ CIC 1983, kán. 1141.

⁵¹ HRDINA: *Kanonické právo...*, s. 82.

⁵² Tamtéž. s. 81.

manželství je nutné splňovat všechny z nich, nikoliv jen některý, neboť ony cíle jsou považovány za vzájemně propojené.⁵³

Na tomto místě je vhodné podotknout, že jednotlivé cíle manželství nemají mezi sebou žádný vztah hierarchie a všechny jsou na stejné úrovni a všechny jsou stejně podstatné pro uzavření platného manželství,⁵⁴ na rozdíl od úpravy v CIC/1917, který cíle manželství dělil na primární a sekundární, kdy za primární považoval zplození a výchovu dětí a jako sekundární uváděl vzájemnou pomoc a prostředek proti žádostivosti.⁵⁵ Kdy vyloučení primárního cíle způsobovalo neplatnost manželství, zatímco s nenaplněním cílů sekundárních žádné negativní důsledky spojeny nebyly.⁵⁶

Lze tedy jediné souhlasit se změnou vzájemného vztahu mezi cíli manželství v CIC/1983, neboť dohnáno do extrému, mohla předchozí úprava de facto vyloučit možnost uzavření platného manželství v případě, že osoby vstupující do manželství již v té době věděly, že nebudou moci zplodit potomky, zatímco vzájemná podpora či pomoc mezi manželi byla sice doporučena, ale její existence nebyla reálně vyžadována.

Když se podíváme na jednotlivé cíle podrobněji, zjistíme, že jsou pro ně stanoveny pouze minimální požadavky, jejichž obsah může být v konkrétních případech doplněn rozhodnutími církevních soudů.

Pokud jde o cíl spočívající ve zplození a výchově dětí, vyžaduje se minimálně schopnost žít sexuálním manželským životem⁵⁷ a také vědomost o zaměření manželství na potomstvo, spočívající buď v jeho vzniku na základě sexuální součinnosti či na nevyločení možnosti přijetí dětí po vzniku manželství.⁵⁸

V případě požadavku na prospěch manželů je po nich vyžadováno užívání rozumu v míře dostatečné k pochopení toho, co manželství a rodina vlastně je a spolu s tím soudnost umožňující ocenit podstatná práva a povinnosti, jimiž jsou vztahy v rodině a manželství charakterizovány, a také schopnost v těchto vztazích trvale žít.⁵⁹

⁵³ CORIDEN, James. GREEN, Thomas. HEINTSCHEL, Donald. *The Code of Canon Law: A Text and Commentary*. New York: Paulist Press, 1985. s. 738-741.

⁵⁴ SHEEDY, Gerard. *The Canon Law: Letter and Spirit*. Collegeville: Bloomsbury Publishing, 1999. s. 571 -572.

⁵⁵ CIC 1917, kán. 1013, §1.

⁵⁶ KAŠNÝ: *Manželství v západní tradici...*, s. 32.

⁵⁷ CIC 1983, kán. 1084.

⁵⁸ KAŠNÝ: *Manželství v západní tradici...*, s. 35.

⁵⁹ Tamtéž.

3. Zánik manželství dle českého rodinného práva

Nyní se dostávám k hlavní části diplomové práce, která se bude zabývat zánikem manželství. V této kapitole bude rozebrán jeho zánik dle českého rodinného práva a v následující jeho zánik dle práva římskokatolické církve a následně jejich srovnání s vyzdvihnutím největších rozdílů.

Zákon ohledně zániku manželství uvádí, že může zaniknout pouze způsoby, které stanoví zákon.⁶⁰ Jednotlivé způsoby nejsou upraveny uceleně na jednom místě, ale najdeme je na různých místech v NOZ. Způsoby zániku manželství by se daly rozdělit podle toho, zda k nim dochází za života obou manželů, či poté, co alespoň jeden z nich zemřel. Do první skupiny se řadí rozvod a zánik manželství z důvodu změny pohlaví. Do druhé skupiny spadají případy úmrtí jednoho z manželů, případně jeho prohlášení za mrtvého.

3. 1 Smrt jednoho z manželů

Manželství zaniká v okamžiku, kdy jeden z manželů zemřel, kdy smrtí se rozumí „*nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního oběhu.*“⁶¹ Jde o tzv. důkaz smrti, kdy neexistuje pochybnost o tom, že daný člověk zemřel.⁶² Pro tento způsob zániku je nutné, aby tělo zemřelého manžela bylo možno podrobit zákonem stanovené lékařské prohlídce. Postup po úmrtí člověka, včetně prohlídky těla zemřelého je upraven v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, který uvádí, že každý má povinnost oznámit úmrtí osoby či nález mrtvého těla a to buď na číslo tísňového volání, či osobě, která je pověřena vykonáním prohlídky, pokud je mu známa. Poté vždy následuje prohlídka těla zemřelého, jejímž cílem je potvrdit smrt člověka, zjistit její pravděpodobnou příčinu a co nejpřesněji stanovit datum a čas úmrtí.⁶³ Osobou provádějící prohlídku je dle okolností buď poskytovatel zdravotnických služeb, v jehož zdravotnickém zařízení k úmrtí došlo. Pokud došlo k úmrtí mimo zdravotnické zařízení, provádí prohlídku poskytovatel všeobecné praktické zdravotní péče či poskytovatel praktické zdravotní péče pro děti a dorost, u kterého byl zemřelý registrován a v rámci jeho provozní doby. V ostatních případech je tato povinnost svěřena lékaři pohotovostní služby či

⁶⁰ § 754 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ § 2 písm. e) zákona č. 285/2000 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² POLIŠENSKÁ, FEBEROVÁ, STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 159.

⁶³ § 83-84 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

jinému lékaři, pokud s ním má určitá oblast uzavřenou smlouvu.⁶⁴ Po prohlídce je osoba, která ji prováděla, povinna vydat list o prohlídce mrtvého a do 3 pracovních dnů oznámit úmrtí matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu došlo k úmrtí, bylo nalezeno tělo, nebo ve kterém bylo tělo vysazeno v případě, že k úmrtí došlo v dopravním prostředku,⁶⁵ a který následně provede zápis do knihy úmrtí.⁶⁶

Je nutné si uvědomit, že i když je celý tento proces jistě nesmírně důležitý, pro trvání manželství je rozhodující již samotný okamžik smrti, neboť právě jím dochází k jeho zániku. Tedy manželství zaniká už v okamžiku smrti jednoho z manželů, ne až zápisem jeho smrti do knihy úmrtí, i když tento zápis následně bude sloužit jako podklad pro další řízení, ve kterých bude zpravidla nutné prokázat, kdy k zániku manželství došlo.

Může ovšem nastat i situace, kdy ani po prohlídce není možné den úmrtí určit. Tak tomu bude zpravidla za situace, kdy k nalezení těla dojde v době, kdy od úmrtí již uplynula delší doba a to je nyní v rozkladu. Pro tento případ je v České republice upraveno řízení o určení data smrti, které je od 1. 1. 2014 upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZŘS). Do té doby byla tato úprava obsažena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, konkrétně jeho znění účinném do 31. 12. 2013 a ještě předtím, do 20. 7. 2009 v zákoně o matrikách. I přes odlišné zařazení nedošlo v právní úpravě řízení o určení data smrti k výraznějším změnám.

K zahájení řízení dochází na základě podnětu matričního úřadu, který je oprávněn k provedení zápisu smrti člověka do knihy úmrtí, kdy tento je specifikován výše, ve kterém oznámí soudu, že nelze zjistit datum úmrtí člověka. Jde tedy o řízení zahajované ex offo, což znamená, že jeho zahájení není podmíněno návrhem. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, která nepřipouštěla zahájení tohoto řízení na návrh, v současnosti to možné je, neboť obecná úprava v ZŘS stanovuje, že každé řízení v něm upravené, tím pádem i řízení o určení data smrti, může být zahájeno na návrh.⁶⁷ Soudem, který je věcně a místně příslušný je okresní soud, v jehož obvodu má sídlo matriční úřad, který je příslušný k podání podnětu.⁶⁸ Pokud jde o účastníky řízení, vykazuje toto řízení jistou odchylku, neboť jako u jiných nesporných řízení se okruh účastníků vztahuje na „*ty, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení*

⁶⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. s. 52-53.

⁶⁵ § 10 odst. 1-3 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁶ Tamtéž. § 21 odst. 3.

⁶⁷ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 184-185.

⁶⁸ § 3 odst. 1, § 59 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

jednáno“⁶⁹ a v případě, že je řízení zahájeno na návrh, též navrhovatel, ovšem v tomto případě je cílem určit co nejpřesněji den smrti zemřelého, ale jelikož ten je již mrtvý, nemá právní osobnost a nemůže být účastníkem řízení. Účastníky řízení tedy v tomto případě nejsou osoby, jejichž práva a povinnosti mají být projednány, ale osoby, jejichž postavení bude ovlivněno rozhodnutím soudu s uvedením data úmrtí.⁷⁰ Jde především o rodinné příslušníky zemřelého, spoluvlastníky, zaměstnavatele a jim podobné. Je nutné si také uvědomit, že matriční úřad účastníkem není. I když zemřelý není účastníkem řízení, stále je rozhodováno ve věci jeho se bezprostředně týkající a z toho důvodu zákon stanovuje povinnost soudu jmenovat opatrovníka pro řízení, jehož úkolem je hájit oprávněné zájmy zemřelého.⁷¹ Tato úprava může být dle mého názoru problematická, neboť smyslem řízení je pouze určit datum smrti zemřelého a v tomto případě jeho případné zájmy, i tak těžko zjistitelné, nehrají roli, neboť nejsou nijak dotčeny a jejich ochrana tedy není nutná.

Pokud jde o průběh řízení, po jeho zahájení vyzve soud vyhláškou obsahující podstatné skutečnosti případu každého, kdo má informace o datu smrti, nebo které by k jeho určení mohly vést, aby je soudu ve lhůtě jednoho měsíce oznámil. Typicky se bude jednat o informace, že osoba zemřelého určitý den viděla živého, že ho viděla při nebezpečného činnosti, nebo naopak, že ho měla vidět, ale zemřelý nepřišel. Také to může být informace v podobě kamerového záznamu, na kterém je zemřelý zachycen. Po uplynutí této lhůty vydá soud rozsudek, ve kterém určí den, který se považuje za den úmrtí. Výrok je po právní moci rozhodnutí závazný pro všechny, neboť je jedná o rozhodnutí týkající se osobního stavu. Tento den poté zapíše matriční úřad do knihy úmrtí. V případě, že po právní moci rozsudku vyjde najevo, že osoba zemřela jiný den, než je určený v rozsudku, soud rozhodnutí změní. Ovšem pokud vyjde najevo pouze to, že v určený den osoba byla ještě naživu, ale dále není znám den úmrtí, soud musí rozhodnutí zrušit a provést nové řízení. K tomu soud přistoupí buď *ex offio*, pokud rozhodné skutečnosti zjistí sám, nebo na návrh osoby, která na této změně, případně zrušení prokáže právní zájem.⁷²

Manželství zaniká samozřejmě i v případě, že zemřou oba manželé současně, případně že zemřeli po sobě, ale za stejných okolností a není jisté, který z nich první. Například pokud

⁶⁹ § 6 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁰ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 186.

⁷¹ § 61 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁷² ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 190-192

byli účastni stejné nehody. V takovémto případě se uplatní vyvratitelná domněnka, že oba manželé zemřeli současně.⁷³ Tato úprava bude mít velký význam především pro účely dědění.

Zánik manželství smrtí upravoval i zákon o rodině, kdy tento zmiňoval pouze zánik manželství smrtí jednoho z manželů⁷⁴, a podrobnosti byly upraveny ve starém občanském zákoníku.⁷⁵ Nutno podotknout, že tato úprava se nijak podstatně nelišila od úpravy současné.

3. 2 Prohlášení za mrtvého

Druhým ze způsobů zániku manželství je jeho zánik prohlášením jednoho, popřípadě obou manželů za mrtvé.⁷⁶ Soud prohlásí člověka za mrtvého v následujících dvou situacích.

3. 2. 1 Důkaz smrti

První z nich je situace, kdy tělo mrtvého nelze prohlédnout, ale víme, že „*byl účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá.*“⁷⁷ Jde typicky o letecké havárie, kdy je jisté, že osoba byla na palubě letadla, které se zřítilo, a žádný z cestujících tento pád nepřežil, nebo například o bombový útok na určité místo, o kterém je jisté, že se v něm v danou dobu osoba nacházela a opět nikdo z přítomných tento útok nepřežil. V tomto případě se hovoří o tzv. důkazu smrti, stejně jako v případě zániku manželství smrtí, je i zde smrt člověka jistá ovšem s tím rozdílem, že zde není k dispozici tělo zemřelého pro následnou prohlídku.⁷⁸

Soud prohlásí člověka za mrtvého na základě řízení dle o prohlášení člověka za mrtvého, a to i bez návrhu, tedy *ex offio*.⁷⁹ I když důvodová zpráva k ZŘS uvádí, že toto řízení slouží jako procesní reflexe hmotněprávní úpravy v § 71 - § 76 NOZ,⁸⁰ tedy pouze pro případy tzv. domněnky smrti, jde dle mého názoru pouze o chybnou formulaci s mylným opomenutím pokrytí též úpravy v § 26 odst. 2 NOZ, tedy tzv. důkazu smrti, neboť dále už hovoří o obou případech prohlášení člověka za mrtvého.

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 444 – 445.

⁷⁴ §22 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

⁷⁵ § 7 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

⁷⁶ § 71 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ Tamtéž. § 26 odst. 2.

⁷⁸ POLIŠENSKÁ, FEBEROVÁ, STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 160.

⁷⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta, ŠMÍD, Ondřej a kol. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 192.

⁸⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. s. 31.

Postup řízení je upraven ve druhém oddílu ZŘS, konkrétně v § 54 - § 58 a většinou odpovídá předchozí úpravě, kromě toho rozdílu, že v současné době netvoří součást řízení vyhláškové řízení.⁸¹

Jedná se o řízení nesporné, k němuž je příslušný ten soud, kterým byl posledním obecným soudem člověka, který má být za mrtvého prohlášen.⁸² I když lze toto řízení zahájit i bez návrhu, je samozřejmě možné i v tomto případě podat návrh na jeho zahájení, jak bylo uvedeno výše. O náležitostech návrhu platí to, co bude dále uvedeno u návrhu na zahájení řízení v případě tzv. domněnky smrti.

Pokud jde o účastníky řízení, těmi jsou „*ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno*“⁸³ a v případě, že řízení bylo zahájeno na návrh, též navrhovatel.⁸⁴ Dle tohoto vymezení tedy bude účastníkem především člověk, jenž má být za mrtvého prohlášen a dále osoby, jejichž právní postavení může být rozhodnutím soudu dotčeno, typicky tedy druhý manžel, děti a jiné osoby, které by mohly být potencionálními dědici.⁸⁵ Pokud jde o jmenování opatrovníka, tato povinnost není v současné právní úpravě obsažena a i s ohledem na předchozí právní úpravu, která vysloveně uváděla, že v tomto případě není nutno opatrovníka jmenovat,⁸⁶ je v dnešní době někdy zastáván názor, že v případě důkazu smrti nemusí soud osobě, která má být prohlášena za mrtvou, opatrovníka jmenovat.⁸⁷ Tento výklad právní úpravy na mě působí poněkud nelogicky, vzhledem k tomu, že v řízení o určení data smrti, kdy je též jisté, že osoba zemřela, soud zemřelému opatrovníka jmenuje a to i když jde o osobu, která nemůže být účastníkem řízení a v řízení nejde o její zájmy, které by bylo nutno hájit. V tomto případě je sice smrt člověka jistá, ale je nutno o tom nejdříve vydat rozhodnutí, které ještě vydáno nebylo a daný člověk tedy je účastníkem řízení, byť se ho nemůže zúčastnit. Vzhledem k tomu a také k vážnosti zájmů, které mohou být rozhodnutím dotčeny, jsem toho názoru, že i v tomto případě by měl být člověku, který má být prohlášen za mrtvého na základě tzv. důkazu smrti, jmenován opatrovník a to na základě obecné úpravy v OSŘ,⁸⁸ ve spojení s § 1 odst. 2 ZŘS.

⁸¹ § 195 an. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁸² § 1, § 3 a § 54 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů ve spojení s § 85 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád ve znění pozdějších předpisů.

⁸³ § 6 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2004, sp. zn. Cdo 653/2004.

⁸⁶ DRÁPAL, Ljubomír. BUREŠ, Jaroslav. *Občanský soudní řád I. a II. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1464.

⁸⁷ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 176.

⁸⁸ § 29 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

V řízení se soud zaměří na zjištění, zda byl člověk přítomen jisté události a zda okolnosti této události vylučují, že ještě žije. Tyto informace zjišťuje zejména ze svědeckých informací, kamerových záznamů, zpráv bezpečnostních složek atd. Pokud se tyto skutečnosti potvrdí, soud rozhodne rozsudkem, v jehož výroku bude stanoveno, že člověk se prohlašuje za mrtvého a bude v něm uveden den, který platí jako den jeho smrti. Jde o konstitutivní rozhodnutí o osobním stavu a jeho výrok je tedy závazný pro všechny.⁸⁹ Následně je na základě tohoto rozhodnutí proveden zápis do knihy úmrtí, k němuž je vždy příslušný Úřad městské části Praha 1.⁹⁰

Pokud vyjde dodatečně najevo skutečnost, že člověk prohlášený za mrtvého zemřel v jiný den, nebo že určený den přežil, či se ho nedožil a zároveň je přesný den smrti znám, soud své rozhodnutí změní. Pokud vyjde najevo, že člověk žije, soud rozsudek zruší. V tomto případě se na člověka hledí, jako by za mrtvého nebyl nikdy prohlášen.⁹¹ K obnovení manželství však v takovýchto případech nedochází.⁹² To je pravděpodobně nejvýznamnějším rozdílem mezi současnou a minulou právní úpravou, neboť dle dřívější úpravy bylo obnovení manželství možné v případě, že druhý manžel v době mezi zánikem manželství a zrušením rozhodnutí o prohlášení za mrtvého neuzavřel jiné manželství.⁹³

Rozhodnutí o prohlášení člověka, tedy jednoho z manželů, za mrtvého, má za následek zánik manželství a to zpětně dnem, který je v rozsudku uveden jako den smrti manžela.⁹⁴ I tato úprava se liší od úpravy předchozí, neboť dle té docházelo k zániku manželství až právní moci rozhodnutí o prohlášení člověka za mrtvého.⁹⁵ Manželství je tedy zaniklé zpětně již dnem, který je uveden v rozhodnutí soudu, ovšem účinky tohoto rozhodnutí nastávají až poté, co se stane pravomocným a vykonatelným,⁹⁶ což v praxi znamená, že ačkoliv po právní stránce již došlo k zániku manželství, pozůstalý manžel nemůže uzavřít další manželství dříve, než rozhodnutí získá tyto vlastnosti.

⁸⁹ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 179.

⁹⁰ § 10 odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁹¹ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2008, sp. zn. 29 Odo 990/2006.

⁹² § 76 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹³ KNAPPOVÁ, Marta. ŠVESTKA, Jiří. DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 3. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 59-60.

⁹⁴ § 71 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ KNAPPOVÁ, Marta. ŠVESTKA, Jiří. DVORÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 3. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 59.

⁹⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 192.

3. 2. 2 Domněnka smrti

Druhým případem je skutečnost, kdy soud prohlásí za mrtvého člověka, „o němž lze mít důvodně za to, že zemřel.“⁹⁷ Podrobnosti poté závisí na tom, zda jde o člověka, který byl prohlášen za nezvěstného, či nikoliv. Jedná se o tzv. domněnku smrti, kdy stejně jako v předchozím případě není možná prohlídka těla, ale na rozdíl od něj smrt jednoho z manželů není jistá, ale pouze pravděpodobná.⁹⁸ Pokud nebude uvedeno jinak, platí pro prohlášení člověka za mrtvého na základě tzv. domněnky smrti totéž, co bylo výše uvedeno u prohlášení za mrtvého na základě tzv. důkazu smrti.

Jde také o nesporné řízení, ovšem tentokrát musí být zahájeno na návrh a to na návrh osoby, která má na prohlášení člověka za mrtvého právní zájem, případně na návrh státního zastupitelství.⁹⁹ Právní zájem prokáže zejména osoba, jejíž právní postavení může být rozhodnutím dotčeno, typicky druhý manžel, děti, potencionální dědicové, tento okruh se bude často shodovat s okruhem účastníků řízení. Rozdíl v předchozí právní úpravě spočíval v tom, že i toto řízení bylo možné zahájit i bez návrhu.¹⁰⁰

Pokud jde o návrh, ten musí být písemný¹⁰¹ a musí splňovat určité náležitosti, a to jak ty obecné¹⁰² tak zvláštní, kterými jsou označení osoby, která má být prohlášena za mrtvou tak, aby ji nebylo možno zaměnit s jinou, včetně jejího posledního bydliště. Nemusí být uvedeny ty informace, které může soud zjistit v rámci vlastního šetření.¹⁰³ Dále musí návrh v návrhu označit osoby, které považuje za účastníky řízení, ačkoliv toto vymezení není pro soud závazné. Musí uvést, zda jde o návrh ve věci tzv. domněnky smrti, či důkazu smrti a také jasně popsat, jaké události měl být člověk účasten a proč ji neměl přežít, skutečnost, zda byl člověk prohlášen za nezvěstného či zda se stal nezvěstným, a okolnosti, na základě kterých má za to, že člověk již nežije.¹⁰⁴ Těmi jsou typicky vědomost o smrtelné nemoci člověka, nebo vědomost, že věk člověka již přesáhl maximální délku života. V návrhu musí být

⁹⁷ § 71 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁸ SÍNOVÁ, Renáta. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. s. 192.

⁹⁹ POLIŠENSKÁ, FEBEROVÁ, STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 161.

¹⁰⁰ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 173-175.

¹⁰¹ S výjimkou návrhu v případě důkazu smrti, tento může být učiněn i ústně do protokolu.

¹⁰² § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰³ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2004, sp. zn. 21 Cdo 653/2004.

¹⁰⁴ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 174 – 176.

označeny též důkazy na podporu jeho tvrzení a v případě tzv. domněnky smrti též sloužící k prokázání právního zájmu.¹⁰⁵

Pokud jde o okruh účastníků, těmi jsou opět „*ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno*“¹⁰⁶ a vždy též navrhovatel. V tomto případě již panuje shoda na tom, že i když to není uvedeno výslovně, je v řízení nutno jmenovat osobě, která má být prohlášena za mrtvou, opatrovníka k ochraně jeho zájmů¹⁰⁷ a tak to je to logické, neboť v tomto případě se jedná o právní postavení a zájmy osoby, o které se neví, zda zemřela. Opatrovníkem není vhodné ustanovit příbuzného, který návrh na zahájení řízení podal, neboť zde hrozí střet mezi zájmy opatrovance a opatrovaného, kdy může dojít k situaci, že návrh podá osoba, které by svědčilo dědické právo a ona proto bude mít zájem na tom, aby došlo k prohlášení za mrtvého a ona proto nebude činit vše pro to, aby hájila zájmy opatrovance.¹⁰⁸

Co se týče průběhu řízení, ten se v různých situacích bude lišit. V případě, že byl člověk prohlášen za nezvěstného, lze ho prohlásit za mrtvého nejdříve poté, co uplynulo 5 let, které se počítají od konce toho roku, v němž byl člověk prohlášen za nezvěstného, ale pouze pokud z okolností vyplývají vážné pochybnosti o tom, že je ještě naživu. Soud tedy bude zjišťovat, zda došlo k naplnění těchto skutečností. Pokud se v téže době objeví zpráva, ze které lze usoudit, že je člověk naživu, postupuje soud tak, jakoby člověk za nezvěstného prohlášen nebyl.¹⁰⁹

Pokud člověk za nezvěstného prohlášen nebyl, je nutné zjistit, zda je nezvěstný fakticky, tzn., že nepobývá v místě bydliště, neví se, kde se zdržuje ani o něm nejsou žádné zprávy a dále to, zda je tu důvod domnívat se, že člověk již nežije, například z důvodu nemoci, a zda již uplynulo sedm let od konce roku, v němž byla objevena poslední zpráva, ze které lze usuzovat, že byl člověk ještě naživu. V případě, že se takto fakticky nezvěstným stal člověk předtím, než dovršil 18 let věku, je tato doba změněna tak, že musí uplynout nikoliv sedm let od zmizení, ale dvacet pět let od jeho narození.¹¹⁰

Dalším případem je situace, kdy se člověk stal nezvěstným proto, že byl účasten jisté události, při které byl na životě ohrožen větší počet osob, tedy například válečný konflikt, teroristický útok, zemětřesení, v tomto případě je nutné zjistit, zda byl této události vážně účasten, zda se po ní stal nezvěstným a navíc zda uplynuly tři roky od konce roku, ve kterém

¹⁰⁵ Tamtéž. s. 175.

¹⁰⁶ § 6 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ POLÍŠENSKÁ, FEBEROVÁ, STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 162.

¹⁰⁸ stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/1976.

¹⁰⁹ § 72–73 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 359 – 360.

se objevila poslední zpráva, na základě které lze předpokládat, že byl při této události ještě naživu.¹¹¹

Dospěje-li soud k závěru, že podmínky byly splněny, vydá konstitutivní rozsudek, jehož výrokem prohlásí člověka za mrtvého a zároveň určí den, který nezvěstný člověk zřejmě nepřežil. Tento den je považován za den smrti člověka a tím pádem i za den, v němž došlo k zániku manželství.

Na rozdíl od tzv. důkazu smrti, zde soud zruší svůj rozsudek i v případě, že vyjde najevo, že člověk byl naživu v den, od kterého nedošlo k uplynutí stanovené doby nutné pro prohlášení za mrtvého.¹¹²

3.3 Změna pohlaví

Změna pohlaví je jedním ze dvou případů, kdy dochází k zániku manželství za života obou manželů. Právní úprava je obsažena v § 29 odst. 2 NOZ, který uvádí, že změnou pohlaví manžela manželství zaniká, i když jinak nemá změna na osobní stav a poměry žádný vliv.¹¹³

Nutno podotknout, že tento způsob zániku manželství je celkem nový, neboť byl zakotven až s účinností NOZ. Do této doby byl jediným způsobem zániku manželství za trvání života obou manželů rozvod.¹¹⁴ Důvodem pro přijetí této úpravy byla pravděpodobně potřeba reagovat na neustálý pokrok vědy a lékařství. Pokud tedy věda umožní člověku změnit pohlaví, je nutné též právně upravit dopad této změny na právní postavení jak osoby, jejíž pohlaví bylo změněno, tak i osob, jejichž právní postavení bude touto změnou dotčeno.

Změnou pohlaví se rozumí chirurgický zákrok, při kterém dojde k přeměně pohlavních orgánů a současně ke znemožnění reprodukční funkce. Den, který se považuje za den změny a zároveň i zániku manželství je ten, který uvedl poskytovatel zdravotních služeb v potvrzení o provedení zákroku,¹¹⁵ které pacientovi po zákroku vydá.¹¹⁶

Tento způsob zániku manželství je však v českém právním řádu upraven pouze pro případy, kdy za trvání manželství došlo ke změně pohlaví, která byla provedena v zahraničí, neboť změnu pohlaví v České republice není možné za trvání manželství provést.¹¹⁷

¹¹¹ ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 179.

¹¹² POLIŠENSKÁ. FEBEROVÁ. STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 163.

¹¹³ § 29 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁴ § 24 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

¹¹⁵ § 29 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁶ § 23 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁷ POLIŠENSKÁ. FEBEROVÁ. STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 176.

Podmínky pro tento zákrok stanovuje zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách v jeho pátém díle a podrobnosti dále upravuje Doporučení ministerstva spravedlnosti z roku 2012 obsahující doporučený postup při provádění zákroků směřujících ke změně pohlaví.¹¹⁸ Tyto uvádí, že změnu pohlaví je možné provést pouze u tzv. transsexuálních pacientů, tedy osob, u nichž existuje trvalý rozpor mezi jejich tělesným a psychickým pohlavím. Lze hovořit též o obrácené sexuální orientaci tzn. že „*se jedinec v rozporu s vrozeným pohlavím identifikuje s pohlavím opačným - muž chce být ženou a žena mužem.*“¹¹⁹ Zákon výslovně uvádí, že nepostačuje pouhý tvrzený rozpor, ale je nutné, aby byl jednoznačně stanoven a spolu s ním též schopnost nadále žít jako osoba opačného pohlaví.¹²⁰ Tyto skutečnosti musí být prokázány lékařskými zprávami.¹²¹

Další, tentokrát negativní podmínkou, je již výše uvedená neexistence manželství, registrovaného partnerství či obdobného svazku. Kromě toho zákon uvádí, že s tímto zákrokem je možné započít až poté, co pacient dovršil 18 let věku, o provedení zákroku písemně požádá a odborná komise vydá k jeho provedení kladné stanovisko. Další podmínkou je také užívání předepsaných hormonálních preparátů a to minimálně 12 měsíců před provedením zákroku. I když k zákroku samotnému lze přikročit až po dovršení 18 let, s užíváním těchto hormonálních preparátů je možné začít i dříve a jelikož je tento proces vratný, vyžaduje se k němu předchozího souhlasu odborné komise. Odborníci se navíc domnívají, že čím dříve dojde k nasazení hormonální léčby, tím lépe se tělo pacienta následně na změnu pohlaví adaptuje.¹²² V případě, že pacientem má být osoba omezená ve svéprávnosti, vyžaduje se kromě písemné žádosti opatrovníka a kladného stanoviska odborné komise i přivolení soudu.¹²³

Aby mohla odborná komise rozhodnout, musí jí pacient předložit jednak písemnou žádost, doporučení jeho ošetřujícího lékaře z oboru sexuologie a doporučení klinického psychologa, s tím, že ani jedno z těchto doporučení nesmí být starší než 3 měsíce.¹²⁴ Kromě písemné žádosti je k provedení třeba ještě písemný informovaný souhlas pacienta či

¹¹⁸ Doporučení ministerstva zdravotnictví ČR zn. 29991/2012, doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů.

¹¹⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, s. 19-20.

¹²⁰ § 21 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹²¹ Čl. 2 odst. 1 písm. b) doporučení ministerstva zdravotnictví ČR zn. 29991/2012, doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů.

¹²² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, s. 19-20.

¹²³ § 21 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ Čl. 5 odst. 2 doporučení ministerstva zdravotnictví ČR zn. 29991/2012, doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů.

opatrovníka udělený před zahájením zákroku.¹²⁵ Tento souhlas musí být udělen na vzorovém formuláři, který je součástí Doporučení (viz. Příloha č. 1).¹²⁶

Doporučení dále stanoví okolnosti, za nichž není možné k zákroku přistoupit. Kromě existence výše popsaných právních překážek je touto okolností existence psychotického onemocnění a to jeho akutní fáze a také existence obecných somatických kontraindikací provedení zákroku. Kromě toho uvádí Doporučení skutečnosti, které kladou požadavek na zvýšenou opatrnost při provádění zákroku. Těmito jsou recentní kriminální anamnéza, závislost na alkoholu či jiných drogách a také situace, že vedle transsexuality je pacientovi diagnostikována porucha osobnosti či psychotické onemocnění, avšak ne v akutní fázi, neboť v tom případě by to byla okolnost vylučující možnost provést změnu pohlaví.¹²⁷

Poté, co je chirurgický zákrok proveden, je zdravotnický ústav, který jej prováděl, povinen do 3 pracovních dnů od jeho provedení zaslat oznámení matričnímu úřadu, u kterého je zapsáno narození osoby, jejíž pohlaví bylo změněno. Tento matriční úřad následně provede v knize narození změnu údaje o pohlaví.¹²⁸ Kromě toho je matriční úřad povinen povolit osobě, která zahájila léčbu směřující ke změně pohlaví, na základě její žádosti a potvrzení zdravotního ústavu, změnu jména a příjmení na neutrální a po dokončení změny pohlaví na jméno a příjmení jiné, odpovídající současnému pohlaví osoby. Pokud poté, co došlo ke změně pohlaví, nepožádala osoba o tuto změnu, matriční úřad sám, poté, co obdrží oznámení od zdravotního ústavu, změní v knize narození její příjmení a to tak, aby odpovídalo jejímu aktuálnímu pohlaví.¹²⁹

Je nutné si však opět uvědomit, že k zániku manželství dochází již dnem, který je uveden v potvrzení o změně pohlaví vydaném zdravotním ústavem, nikoliv až zápisem do matriční knihy.¹³⁰ K tomu, aby manželství zaniklo, není nutné konat soudní řízení ani činit jiné úkony, manželství zaniká ze zákona. Pokud tedy osoby, jejichž manželství zaniklo, budou chtít i nadále spolu žít v určitém oficiálním svazku, budou muset uzavřít registrované partnerství, neboť zákon neumožňuje přeměnu manželství na registrované partnerství.¹³¹

¹²⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, s. 19-20.

¹²⁶ Vzor doporučení ministerstva zdravotnictví ČR zn. 29991/2012, doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů.

¹²⁷ Tamtéž. Čl. 3 odst. 1, 2.

¹²⁸ § 17a zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁹ Tamtéž. §72 odst. 5.

¹³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 23- 24. s. 812.

¹³¹ DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 193.

Tento přístup je zcela legitimní, neboť dle Evropského soudu pro lidská práva není úprava spojující se změnou pohlaví zánik manželství protiprávní, pokud v daném státě existuje úprava svazku mezi osobami stejného pohlaví, která poskytuje těmto osobám téměř stejná práva a povinnosti, jako mají manželé.¹³²

Účinná právní úprava změny pohlaví v České republice byla a je předmětem mnoha diskuzí a kritiky a to především z toho důvodu, že změna pohlaví je podmíněna jednak chirurgickým zákrokem a jednak sterilizací. Tato úprava je, zdá se, v přímém rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, ze které vyplývá, že úřední změna pohlaví nemůže být podmíněna ani podstoupením chirurgického zákroku, ani sterilizací, neboť opak by byl porušením práva na respektování soukromého a rodinného života, jenž je zakotveno v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹³³

V návaznosti na tento přístup Evropského soudu pro lidská práva se v současné době připravuje rozsáhlá novela právní úpravy změny pohlaví, konkrétně jde o NOZ a zákon o matrikách. Tuto novelu připravuje ministerstvo spravedlnosti a podporu mu projevu i současná Ombudsmanka.¹³⁴

Navrhované znění změny právní úpravy je následující: „*Člověk, který dovršil dvanáct let a u něhož je trvalý nesoulad mezi duševním a zapsaným pohlavím v knize narození nebo jiné evidenci podle jiného právního předpisu, má právo na změnu pohlaví.*“¹³⁵ A dále: „*Pohlaví lze změnit osobním prohlášením před matričním úřadem. K prohlášení je třeba předložit potvrzení o tom, že je u člověka trvalý nesoulad mezi duševním a zapsaným pohlavím, které mu na žádost vydá lékař se specializovanou způsobilostí v oboru sexuologie nebo se zvláštní odbornou způsobilostí v oboru sexuologie. U člověka mladšího patnácti let je třeba, aby mu k učinění prohlášení udělil souhlas jeho zákonný zástupce.*“¹³⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že ke změně pohlaví by v budoucnu mohlo docházet pouhým prohlášením učiněným před matričním úřadem, aniž by muselo dojít k jakémukoliv zásahu do integrity člověka a zároveň by měla odpadnout podmínka dosažení zletilosti.

¹³² Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 2006, *Wena a Anita Parry proti Spojenému království*, č. 42971/05.

¹³³ Rozsudek ESLP ze dne 6. dubna 2017, *A. P., Garçon a Nicot proti Francii*, č. 79885/12, č. 54271/13 a č. 52596/13.

¹³⁴ ČTK. *Sterilizace by nemusela být podmínkou pro úřední změnu pohlaví* [online]. aktuálne.cz, 11. prosince 2018 [cit. 28. dubna 2019]. Dostupné na <<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/sterilizace-by-nemusela-byt-podminkou-pro-uredni-zmenu-pohla/r~595980bcfd6411e8a7f60cc47ab5f122/>>.

¹³⁵ VÁLOVÁ, Irena. *Návrh ministerstva spravedlnosti: Lidé budou mít právo měnit pohlaví bez chirurgického zákroku* [online]. ceska-justice.cz, 20. června 2018 [cit. 28. dubna 2019]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2018/06/navrh-ministerstva-spravedlnosti-lide-budou-mit-pravo-menit-pohlavi-bez-chirurgickeho-zakroku/>>.

¹³⁶ Tamtéž.

Jsem toho názoru, že jak právní úprava současná, tak navrhovaná, představují jistý extrém. Na jednu stranu se ztotožňuji s názorem, že podmínka sterilizace osoby hodlající podstoupit změnu pohlaví je v rozporu s požadavkem ochrany lidských práv a základních svobod, protože k tomuto požadavku nenacházím žádný dostatečně legitimní důvod.

Na druhou stranu mi ovšem přijde až téměř absurdní, že by ke změně pohlaví docházelo běžně po návštěvě matričního úřadu. Pokud je žena ženou, nemůže dle mého názoru chtít, aby byla bez dalšího považována za muže a naopak. Rovněž snížení věkové hranice nutné pro změnu pohlaví mi nepřijde jako krok dobrým směrem. Zvláště absence nutnosti souhlasu zákonného zástupce v případě dětí starších 15 let, kdy jejich aktuální psychický stav a tím pádem i rozhodnutí rozhodně nemusí být neměnné. Když jsou nezletilé osoby omezovány v ostatních oblastech práva s ohledem na jejich rozumovou a volní vyspělost, proč tady by tomu mělo být jinak.

Podle mého názoru by tedy lepším řešením byla tzv. zlatá střední cesta, kdy by i nadále zůstala stanovena povinnost podstoupit chirurgický zákrok směřující k přeměně pohlavních orgánů, ovšem se zrušením povinnosti podstoupit sterilizaci.

3. 4 Rozvod manželství

Druhým a posledním ze způsobů zániku manželství za života obou manželů je rozvod. Zákon uvádí, že manželství je možné rozvést pouze v případě, že je „*soužití manželů trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*“¹³⁷ Orgánem rozhodujícím o tom, zda je tento předpoklad splněn a následně o rozvodu manželství je pouze soud, na rozdíl od právní úpravy některých jiných evropských států, například Portugalska či Dánska, které umožňují tzv. administrativní rozvod, kdy za splnění zákonných předpokladů rozhoduje o rozvodu manželství jiný orgán veřejné moci, typicky matriční úřad.¹³⁸ Dřívější úprava rozvodu obsažená v zákoně o rodině se od současné právní úpravy nijak podstatně nelišila.¹³⁹

Rozvod je v současné době druhým nejčastějším způsobem zániku manželství, hned za smrtí jednoho z manželů. Podle údajů Českého statistického úřadu byla rozvodovost nejnižší v polovině 20. století, kdy rozvodovost činila pouhých 10% a následně v roce 1975 byla překonána hranice 30%. V letech 2005 – 2010 se hranice pohybovala mezi 47 % – 50

¹³⁷ §755 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 446-447.

¹³⁹ § 24 – 25 zákona č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013.

%, kdy historicky nejvyšší hranice 50 % byla dosažena právě v roce 2010. Což znamená, že celá polovina manželství končila rozvodem. Po tomto roce docházelo k mírnému poklesu a tato hranice nebyla už znovu překonána. Naopak nejnižší míry rozvodovosti v 21. století bylo dosaženo v roce 2012 a to 44 %.¹⁴⁰ V roce 2013 došlo k opětovnému nárůstu na 47, 8 %, v roce 2014 klesla hranice na 46, 7 %, v roce 2015 na 46, 5 %, a v roce 2016 dokonce na 45, 2 %. V roce 2017 po předchozích letech rozvodovost opět vzrostla a to na 47 %, kdy toto procento představuje 25, 8 tisíc rozvodů.¹⁴¹ Podle předběžných údajů došlo v roce 2018 k 24, 1 tisícům rozvodů z toho 1414 proběhlo v Olomouckém kraji, kdy 553 z nich bylo zahájeno společným návrhem.¹⁴²

Řízení o rozvod manželství může být zahájeno pouze na návrh jednoho z manželů, případně obou z nich, podaný u soudu, v jehož obvodu mají nebo měli manželé žádající o rozvod poslední společné bydliště, pokud se toto nachází na území České republiky za podmínky, že na tomto místě minimálně jeden z manželů stále žije. Pokud ne, je příslušným obecný soud manžela, který návrh nepodal a na posledním místě obecný soud manžela, který jej podal.¹⁴³ Společný návrh je přitom možný pouze v případě tzv. smlouveného rozvodu. Specifikem řízení o rozvod manželství je skutečnost, že v případě ztráty způsobilosti jednoho z manželů být účastníkem řízení soud řízení vždy zastaví, neboť v tomto případě došlo k zániku manželství již v okamžiku smrti manžela. Dále je v tomto řízení vyloučeno rozhodnutí bez nařízení jednání a v rozsudku soud kromě obecných náležitostí poučí toho z manželů, který přijal příjmení manžela druhého o možnosti přijmout zpět své dřívější příjmení. Další zásadní rozdíl představuje speciální úprava chybějícího nebo vadného poučení o možnosti podat opravné prostředky, kdy i v těchto případech je zachována základní 15 denní lhůta od doručení.¹⁴⁴ Důvodem pro toto východisko je zájem na zajištění právní jistoty manželů, kdy podpurná tříměsíční lhůta by uvedla účastníky řízení do nejistoty ohledně jejich osobního stavu. Ze stejného důvodu se nelze domáhat přezkumu rozsudku o rozvodu manželství prostřednictvím dovolání, žaloby na obnovu řízení či pro zmatečnost.

Jak vyplývá ze znění zákona, je jediným důvodem rozvodu manželství v současné době kvalifikovaný rozvrat. Bez jeho existence není možné manželství rozvést a zákon

¹⁴⁰ ŠTYGLEROVÁ, Terezie. *Obrat v rozvodech*. [online]. czso.cz, 20. prosince 2014 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>>.

¹⁴¹ Český statistický úřad. *Pohyb obyvatelstva – rok 2013*. [online]. czso.cz, 21. března 2014 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cr/pohyb-obyvatelstva-rok-2013-r0gpokc1el>>.

¹⁴² Český statistický úřad. *Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – rok 2018*. [online]. czso.cz, 21. března 2019 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-rok-2018>>.

¹⁴³ § 383-384 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁴ KORNEL, Martin. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 666-674.

naopak uvádí i situace, za kterých nemůže k rozvodu dojít i přes existenci kvalifikovaného rozvodu. Kromě samotného rozvratu je soud povinen zjišťovat i jeho příčiny, pokud nejde o tzv. smluvený rozvod, o kterém bude pojednáno níže. Těmito příčinami mohou být jak porušování některých zákonem stanovených manželských povinností, jako jsou povinnost věrnosti, společného žití, vzájemné pomoci a mnoho dalších,¹⁴⁵ tak i jiné čistě subjektivní či objektivní důvody, jako například finanční problémy, rozdílnost povah či představ o životě.

Jelikož je rozvod často velmi traumatizujícím zážitkem jak pro manžele, tak pro jejich blízké, zejména děti, je soud povinen se před samotným řízením pokusit věc s manželi projednat a docílit smírného řešení, například doporučením vhodného mediátora. Nejtěžší je situace v případě, kdy jeden z manželů na rozvodu trvá a druhý se mu brání, neboť za těchto okolností často v řízení vyplouvají na povrch skutečnosti nepříjemné pro obě strany. Pokud je pokus o smír neúspěšný, musí soud v řízení přejít ke zjišťování existence kvalifikovaného rozvratu a jeho příčin. V tomto řízení leží břemeno na straně účastníků řízení a je na nich, aby před soudem tyto skutečnosti prokázali. Nutno podotknout, že není důležité, pokud se manželé ohledně příčin rozvratu manželství neshodnou, v takovémto případě si totiž soud sám posoudí, které z tvrzených a prokázaných skutečností hrály při rozvratu zásadní roli. Ačkoliv je řízení ovládáno zásadou dispoziční a projednací, soud v tomto případě nepřistupuje k výsledku manželů jako účastníků až subsidiárně, ale naopak jde o primární důkazní prostředek.¹⁴⁶

Kromě existence kvalifikovaného rozvratu a jeho příčin musí být splněny i další podmínky, aby soud manželství mohl rozvést. Jednak jde o negativní podmínky neexistence tzv. tvrdostních klauzulí, o kterých bude pojednáno níže a také o případy, kdy manželé mají nezletilé děti, které ještě nenabýly plné svéprávnosti. V takovémto případě není možné manželství rozvést, dokud nebude rozhodnuto o úpravě poměrů těchto dětí po dobu po rozvodu. Toto řízení je možné zahájit i bez návrhu a soud k němu přistoupí vždy před tím, než začne jednat o samotném rozvodu, ovšem z důvodu rychlosti je pro manžela usilujícího o rozvod manželství lepší tento návrh podat nejpozději současně s návrhem na rozvod manželství.¹⁴⁷

Jak bylo napsáno výše, i za splnění všech předpokladů nelze manželství rozvést, pokud jsou naplněny podmínky tzv. tvrdostních klauzulí. Rozeznáváme dva druhy těchto klauzulí a to ve prospěch nezletilých dětí a ve prospěch jednoho z manželů. Zároveň zákon

¹⁴⁵ § 687 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁶ FRANCOVÁ, Marie. ZÁVODSKÁ, DVOŘÁDKOVA, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik manželství*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 2-4.

¹⁴⁷ POLIŠENSKÁ, FEBEROVÁ, STUHLÍK: *Musíš znát...*, s. 180-181.

umožňuje rozvést manželství i bez toho, aby zjišťoval příčiny jeho rozvratu, v tomto případě mluvíme o tzv. smluveném rozvodu.

3. 3. 1 Tvrдостní klauzule ve prospěch nezletilého dítěte

Zákon zakazuje rozvést manželství i přes existenci kvalifikovaného rozvratu a zjištění jeho příčin, pokud by to mělo být v rozporu se zájmem nezletilého dítěte, případně dětí, které dosud nenabývaly plné svéprávnosti, kdy tento zájem je dán blíže nespecifikovanými zvláštními důvody.¹⁴⁸I když to není v zákoně explicitně vyjádřeno, měl by soud existenci zájmu dítěte na zachování jinak rozvráceného manželství zkoumat vždy automaticky, nikoliv pouze na základě tvrzení účastníků řízení.¹⁴⁹

Pokud jde o onen zájem, ten může být dán nejrůznějšími důvody, zákon neobsahuje jejich výčet a s některými příklady přichází především odborná literatura a soudní rozhodnutí, avšak v každém konkrétním případě je nutné zkoumat splnění tohoto předpokladu zvlášť. Můžeme si představit, že důvodem pro zachování manželství bude například zdravotní stav dítěte, kdy důležité potřeby dítěte mohou být naplněny jedinečně za situace zachování manželského svazku. Zároveň však tento zájem nemůžeme chápat z čistě ekonomického hlediska, neboť finanční zajištění dítěte může být vyřešeno v rámci úpravy jeho poměrů pro dobu po rozvodu.¹⁵⁰ V důsledku toho ale vyvstává otázka, jaký dopad může mít na psychiku dítěte, pokud bude nuceno žít v domácnosti, kde spolu rodiče nechtějí být a nadále společně žijí pouze kvůli jeho zdravotnímu stavu. Ze znění zákona je zřejmé, že tato právní úprava se vztahuje pouze na společné děti manželů a důvodem pro zachování manželství tedy nebude zájem dítěte pouze jednoho z manželů, což pravděpodobně není zcela vyhovující úprava, neboť i dítě jednoho z manželů může mít vybudovaný velmi blízký osobní vztah s druhým manželem a rozvod v takovémto případě může představovat velmi výrazný zásah do tohoto vztahu.

3. 3. 2 Tvrдостní klauzule ve prospěch jednoho z manželů

Druhým případem, kdy zákon zapovídá rozvod manželství i přes jeho kvalifikovaný rozvrat je situace, kdy by byl rozvod v rozporu „*se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování*

¹⁴⁸ § 755 odst. 2 písm. a) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁹ ŠMÍD, Ondřej. ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. s. 197.

¹⁵⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. DVOŘÁK, Jan. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 44.

manželství.¹⁵¹ Toto vyjádření nelze chápat v tom smyslu, že onen manžel brání se rozvodu se na rozvratu vůbec nepodílel, ale tak, že příčinou rozvratu nebylo z velké části jeho chování spočívající v porušování manželských povinností. To znamená, že mohl porušovat manželské povinnosti, ale ne takovým způsobem, že by to představovalo z velké části příčinu rozvratu. Zároveň to neznamená, že příčinou rozvratu muselo být porušování manželských povinností druhým manželem, protože jako vždy mohl být rozvrat zapříčiněn různými objektivními či subjektivními okolnostmi.¹⁵² Pokud jde o způsobení oné zvlášť závažné újmy, tou je chápána převážně újma osobní, typicky situace, kdy jde o invalidního manžela, který je odkázán na péči druhého, o rozvod manželství žádajícího manžela nebo případ, kdy by v důsledku rozvodu manžel přišel o možnost dosavadního bydlení a opatření náhradního bydlení není v manželských možnostech, ale ani v tomto případě nemůže jít pouze o majetkovou sféru.¹⁵³ Mimořádné okolnosti svědčící ve prospěch zachování manželství mohou spočívat například v délce jeho trvání a pouze u této podmínky smí mimořádné okolnosti výjimečně spočívat i na majetkových aspektech.¹⁵⁴

Na rozdíl od tvrdosti klauzule ve prospěch nezletilého dítěte, je v tomto případě nemožnost rozvést manželství za jejího splnění časově omezena v tom smyslu, že i při naplnění podmínek klauzule soud manželství rozvede, pokud zjistí, že manželé spolu minimálně po dobu tří let nežijí.¹⁵⁵ V tomto případě je totiž na místě předpokládat, že i manžel, který s rozvodem nesouhlasí, našel způsob, jak žít bez společnosti druhého manžela a není tedy nutné na zachování manželství trvat.

3. 3. 3 Tzv. Smluvený rozvod

Jak je uvedeno výše, zákon za splnění stanovených podmínek umožňuje rozvod manželství i bez toho, aby zjišťoval příčiny jeho rozvratu. Jde o tzv. smluvený rozvod neboli rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Jeho úprava je obsažena v § 757 NOZ, který uvádí, že soud rozvede manželství, aniž by zjišťoval příčinu jeho rozvratu v případě, že manželé podají společný návrh na rozvod, nebo se druhý z manželů k návrhu připojí, pokud na základě společných tvrzení dojde k přesvědčení o existenci kvalifikovaného rozvratu. Další

¹⁵¹ § 755 odst. 2 písm. b) zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 448.

¹⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. s. 91.

¹⁵⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 453.

¹⁵⁵ FRANCOVÁ. ZÁVODSKÁ. DVOŘÁDKOVA: *Rozvody, rozchody...*, s. 5.

podmínkou je délka manželství, kdy zákon vyžaduje, aby trvalo nejméně rok a zároveň spolu manželé více než 6 měsíců nežijí.¹⁵⁶ Požadavek na určitou dobu trvání manželství je zřejmě odůvodněn tím, že manželství by neměla být ukončována záhy po jeho vzniku kvůli prvním neshodám, ke kterým v manželství dojde. Na druhou stranu požadavek šestiměsíčního odloučení mi přijde poněkud přehnaný a zároveň neshledávám pro jeho stanovení žádný relevantní důvod.

Kromě těchto podmínek je nezbytné, aby manželé soudu předložili soudem schválenou dohodu o úpravě poměrů společných nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, kdy tato podmínka odpovídá úpravě klasického rozvodu, kdy soud manželství nerozvede, dokud nebudou upraveny poměry těchto dětí pro dobu po rozvodu. Kromě této dohody musí být soudu předloženy ještě dohody o úpravě jejich majetkových poměrů, bydlení a případně výživného po rozvodu. Na rozdíl od předchozí dohody tyto nevyžadují předchozí schválení soudem, ale postačuje jejich uzavření v písemné formě s úředně ověřenými podpisy, protože slouží jen k prokázání toho, že manželé si mezi sebou vyřešili všechny podstatné záležitosti.¹⁵⁷ Tyto dohody je navíc nutno doplnit o odkládací podmínku, která odkládá účinnost těchto dohod až do právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství.¹⁵⁸

Pokud jsou všechny uvedené podmínky splněny, nastupuje domněnka kvalifikovaného rozvratu a soud může manželství rozvést. Tento způsob rozvodu je mnohem rychlejší než jeho běžná podoba, neboť na všech podstatných záležitostech se manželé musí dohodnout ještě před podáním samotného návrhu na rozvod a soud poté zkoumá pouze splnění zákonných podmínek. Zároveň je tento způsob méně zatěžující pro psychiku a vzájemné, už tak narušené vztahy manželů, protože rozvod je v tomto případě výsledkem jejich vzájemné schody.

Může ovšem nastat i situace, že jeden z manželů návrh na smluvený rozvod vezme zpět. V tomto případě však nebude soud posuzovat, zda má dojít k zastavení řízení, ale řízení volně přejde do řízení o rozvod manželství se zjišťováním příčin rozvratu, jak je popsáno výše.¹⁵⁹

¹⁵⁶ SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin Advokacie*. 2014. roč. 13, č. 5. s. 31.

¹⁵⁷ § 757 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁸ FRANCOVÁ, ZÁVODSKÁ, DVOŘÁDKOVÁ: *Rozvody, rozchody...*, s. 7.

¹⁵⁹ KORNEL, Martin. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 668-669.

4. Zánik manželství dle práva římskokatolické církve

Jak název napovídá, tato kapitola bude věnována způsobům zániku manželství, které umožňuje právo římskokatolické.

Ve srovnání s českým rodinným právem zná právo římskokatolické církve více způsobů zániku manželství, nicméně tyto možnosti se vztahují pouze na manželství v některém aspektu neúplná – a jejich zánik bývá povolován pro tzv. vyšší dobro, jímž je obvykle víra v novém zamýšleném sňatku. Manželství úplné, tedy platně uzavřené, dokonané a svátostné nelze z pohledu církve rozloučit žádnou lidskou mocí (ani např. papežskou). Jsou tedy využitelné pro velmi úzké skupiny případů, jak bude podrobně rozvedeno níže v této kapitole. Je tomu tak z toho důvodu, že právo římskokatolické církve je založeno na principu nerozlučitelnosti manželství a jeho zánik jinou než přirozenou cestou nepřipouští vůbec nebo opravdu velmi výjimečně, což vychází se známé biblické zásady „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“

Stejně jako v českém rodinném právu i zde rozeznáváme způsoby zániku manželství za života obou manželů a dále v případě smrti alespoň jednoho z nich. Jednotlivé způsoby jsou upraveny ve stati sedmé, hlavě deváté CIC/1983 a dále ve zvláštních předpisech Apoštolského stolce.¹⁶⁰

4. 1 Smrt jednoho z manželů

Stejně jako české rodinné právo, i právo římskokatolické církve pokládá za základní a nejpřirozenější způsob zániku manželství smrt jednoho, případně obou z manželů, pokud zemřou současně. Zároveň je smrt jediným ze způsobů zániku manželství uznaného a dokonaného, které dle CIC/1893 nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí ani žádným jiným způsobem, než právě smrtí.¹⁶¹ I když to ze znění kánonu není přímo zřejmé, vztahuje se tato úprava pouze na manželství svátostná, tedy uznaná a dokonaná, jež byla uzavřena dvěma pokřtěnými.¹⁶² Z toho tedy vyplývá, že každé manželství dle kanonického práva zaniká smrtí, avšak svátostné manželství na rozdíl od jiných manželství nemůže zaniknout žádným dalším způsobem. Stejná úprava byla obsažena i za staré úpravy v kánonu 1118 CIC/1917.

Pokud jde o detaily zániku manželství smrtí, ty se nikterak neliší od případu zániku světského manželství smrtí, jak je popsáno v předchozí kapitole. I v tomto případě tedy

¹⁶⁰ MENKE, Monika. *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného práva*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2015, s. 19 – 20.

¹⁶¹ CIC 1893, kán. 1141.

¹⁶² POLÁŠEK: *Církevní manželství...*, s. 72.

manželství zaniká v okamžiku smrti jednoho, případně obou manželů, kdy tato smrt se prokazuje buď světskou listinou, kterou může být list o prohlídce těla zemřelého, či úmrtí list, tak v případě kanonického manželství i listinou církevní, kterou může představovat například výpis z matriky zemřelých.¹⁶³

4. 2 Prohlášení za mrtvého

Stejně jako v případě smrti, i zánik manželství prohlášením manžela za mrtvého je jako způsob zániku manželství upraven jak v rodinně-právní úpravě, tak i v právu římskokatolické církve. Na rozdíl od zániku manželství smrtí zde však již rozeznáváme některé podstatné rozdíly mezi jednotlivými úpravami.

Na rozdíl od českého občanského práva, v případě práva římskokatolické církve nedochází k prohlášení člověka za mrtvého soudní cestou, ale prohlášením diecézního biskupa o předpokládané smrti manžela, kdy toto prohlášení má formu dekretu.¹⁶⁴ Pokud k tomuto prohlášení nedojde a smrt manžela nelze dokázat žádným církevním či civilním dokladem, je druhý z manželů i nadále manželským svazkem vázán.¹⁶⁵

Aby mohlo dojít k onomu prohlášení o předpokládané smrti manžela, je nutné provést podrobné šetření v rámci správního řízení, kdy toto může provést jak sám biskup, tak i osoby jím pověřené. V rámci šetření dochází k výslechům svědků, hodnocení veřejného mínění a všech přítomných náznaků, a pokud lze na základě všech zjištěných skutečností dospět k tzv. mravní jistotě o smrti manžela, může biskup vydat výše zmíněný dekret. Je nutné poznamenat, k vydání dekretu nelze přikročit pouze z toho důvodu, že je manžel nepřítomen, i kdyby tato nepřítomnost trvala jakkoliv dlouho.¹⁶⁶

Šetření se zahajuje na žádost osoby, která má na tomto prohlášení zájem, případně faráře, který podává žádost za tuto osobu.¹⁶⁷ K žádosti se doporučuje připojit všechny dostupné podklady, na základě kterých lze dospět k závěru o předpokládané smrti osoby, jako je například rozhodnutí civilního soudu o prohlášení osoby za mrtvou, případně písemná svědectví, která smrt dosvědčují. Rozsudkem civilního soudu o prohlášení osoby za mrtvou tedy manželství dle práva římskokatolické církve nezaniká, ale může sloužit jako podklad pro rozhodování biskupa ohledně vydání dekretu. Jak je vidno, na rozdíl od soukromoprávní

¹⁶³ HRDINA: *Kanonické právo...*, s. 92-93.

¹⁶⁴ POLÁŠEK: *Církevní manželství...*, s. 102.

¹⁶⁵ CIC 1983, kán. 1707, § 1.

¹⁶⁶ POLÁŠEK: *Církevní manželství...*, s. 102.

¹⁶⁷ Tamtéž.

úpravy, která připouští v určitém případě zahájení řízení o prohlášení za mrtvého i bez návrhu, zde je možné k tomuto šetření přistoupit pouze na základě žádosti.

V rámci šetření nebo i po jeho skončení může dojít k situaci, že i přes všechnu snahu nebude možné dospět k jednoznačnému závěru, zda je míra pravděpodobnosti smrti osoby natolik dostatečná, aby odůvodňovala vydání dekretu. Tato nejistota může spočívat buď v komplikovanosti případu, či v nepřiměřených obtížích souvisejících se zjišťováním a dokazováním rozhodných okolností. V tomto případě se diecézní biskup dle své úvahy buď obrátí s žádostí o poskytnutí rady k Apoštolskému stolci a po jejím obdržení sám rozhodne o vydání dekretu o předpokládané smrti manžela¹⁶⁸, nebo se může rozhodnout, že celou věc předá civilnímu soudu, a po vydání jeho rozhodnutí sám přikročí či nepřikročí k vydání dekretu, v závislosti na výsledku soudního řízení.¹⁶⁹

Na řízení, v němž probíhá šetření a následné vydání dekretu o předpokládané smrti manžela se musí navíc podílet i notář, jako záruka jistoty, že veškerá dokumentace bude vypracována bezchybně a se všemi potřebnými náležitostmi a také promotor iustitiae, neboli strážce spravedlnosti, který má svou činností přispět k ochraně veřejného dobra, v tomto případě konkrétně veřejného dobra manželství.¹⁷⁰

Dalším a podle mého názoru nejvýznamnějším rozdílem mezi oběma úpravami jsou následky vydání rozhodnutí o prohlášení za mrtvého a dekretu o předpokládané smrti. Na rozdíl od úpravy českého rodinného práva, kdy manželství zaniká dnem, který je v rozhodnutí soudu uveden jako den smrti, nebo den, který osoba zřejmě nepřežila a i v případě, že následně vyjde najevo, že ona osoba je naživu, prohlášení za mrtvého se zruší, ale manželství se neobnovuje, jak je popsáno výše, v případě práva římskokatolické církve je tomu právě naopak. Vydáním dekretu biskupem totiž není rozhodnuto o smrti člověka na jisto, ale tato se pouze předpokládá, tudíž se pouze předpokládá i zánik manželství. Mluvíme o tzv. relativním zániku manželství, kdy v případě, že následně vyjde najevo, že člověk je stále naživu, původní manželství se obnovuje a to dokonce i v případě, že pozůstalý manžel mezitím uzavřel manželství jiné. Toto druhé manželství je poté považováno za neplatné, jelikož je zde překážka trvajících manželství.¹⁷¹

¹⁶⁸ CIC 1893, kán. 1707, § 3.

¹⁶⁹ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006. s. 29-30.

¹⁷⁰ CHIAPPETTA, Luigi. *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*. Bologna: EDB, 2012. s. 261-262.

¹⁷¹ HRDINA, Ignác Antonín. Manželství v současném českém i kanonickém právu. *Revue církevního práva*, 2000, roč. 16, č. 2, s. 98-99.

Tato úprava mi přijde poněkud komplikovaná, i když chápu, že zdůrazňuje zásadu nerozlučitelnosti, na které je kanonické manželství založeno. Jakmile totiž vyjde najevo, že druhý manžel je stále naživu, nově uzavřené manželství se stává neplatným a jediným způsobem, jak docílit jeho zplnění, je rozvázání dříve uzavřeného manželství některým ze zákonem stanovených důvodů. Ovšem jak je zmíněno výše, svátostné manželství nelze žádnou lidskou mocí rozloučit, a proto v případě, že původní manželství bylo svátostné, není tu způsob, jak za života obou manželů docílit jeho zániku a tím i zplnění manželství uzavřeného následně po vydání dekretu o předpokládané smrti manžela.

4. 3 Rozloučení nedokonaného manželství

Tento způsob zániku manželství se vztahuje na manželství, které bylo platně uzavřeno mezi osobami pokřtěnými, nebo osobou pokřtěnou a nepokřtěnou, avšak nedošlo k jeho dokonání¹⁷², což znamená, jak je popsáno výše, že mezi manžely dosud neproběhl pohlavní styk a to takovým lidským způsobem, který je schopný vést ze zplnění potomka a kterým se oba manželé stanou jedním tělem. Tato možnost rozloučení manželství je zakotvena z toho důvodu, že jedním z cílů manželství je právě zplnění dětí a jejich výchova.¹⁷³

Právní úprava je obsažena v kánonu 1142 a ve zvláštních předpisech Apoštolského stolce¹⁷⁴ a stanovuje podmínky, za kterých je možno nedokonané manželství rozloučit. První z nich je žádost minimálně jednoho z manželů, případně obou (viz. Příloha č. 2). Pokud žádost podává pouze jedna strana, není rozloučení manželství na překážku, že druhá strana s tímto postupem projevuje nesouhlas.¹⁷⁵

O této žádosti rozhoduje Římský biskup, kterým je papež, avšak žádost sama se nejprve doručuje diecéznímu biskupovi v místě bydliště žádajícího manžela.¹⁷⁶ Ten žádost přezkoumá, především pomocí svého soudního tribunálu. Toto přezkoumání směřuje jednak k prokázání nedokonání manželství a také ke zjištění existence oprávněného důvodu k jeho rozloučení. Nedokonání manželství je možno prokázat dvojím způsobem, morálním a fyzickým. Morální způsob prokazování spočívá především ve shodném prohlášení manželů o neexistenci pohlavního styku podpořeném výpověďmi svědků. Fyzická stránka dokazování potom spočívá v odborném vyšetření ženy gynekologem, jehož výsledkem má být prokázání

¹⁷² ZEDNÍČEK, Miroslav. Kanonické možnosti ukončení manželství. *Teologické texty*, 2001, roč. 12, č. 5. s. 196.

¹⁷³ CIC 1983, kán. 1055.

¹⁷⁴ MENKE, Monika. *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného práva*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2015, s. 19 – 20

¹⁷⁵ Tamtéž. kán. 1142.

¹⁷⁶ Tamtéž. kán. 1699, §1.

ženina panenství, anebo vyšetření reprodukčních pohlavních orgánů manželů.¹⁷⁷ Pokud jde o oprávněnost důvodů k rozloučení manželství, jejich výčet nikde nenajdeme, ale mohou jimi být například obava z rodinných hádek a značného pohoršení, civilní rozvod, nakažlivé neléčitelné onemocnění jednoho z manželů, charakterová různorodost, která má za následek nezvratné odcizení a další.¹⁷⁸

Poté, co je provedeno šetření, postoupí diecézní biskup žádost spolu s vyjádřením Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti. Ta jej následně posoudí, a pokud dojde k závěru o naplnění předpokladů k rozloučení manželství, připraví pro papeže návrh na udělení dispenze.¹⁷⁹

Je nutné podotknout, že pokud by v průběhu šetření vyšlo najevo, že jeden z manželů je tělesně neschopný pohlavního styku nutného k dokonání manželství, nemůže manželství zaniknout udělením dispenze od papeže, ale musí být zahájeno řízení o prohlášení manželství za neplatné pro překážku a to od jeho začátku.¹⁸⁰

Stará právní úprava CIC/1917 upravovala možnost rozvázání nedokonaného manželství také, ovšem s některými odchylkami. Jednak dispenz nebyla udělována papežem, ale samotným Apoštolským stolcem, konkrétně Kongregací pro bohoslužbu a svátosti a také kromě této dispenze docházelo k zániku nedokonaného manželství složením řeholních slibů, aniž by bylo nutné dále činit jakékoliv úkony směřující k zániku manželství.¹⁸¹

Na rozdíl od předchozích dvou způsobů zániku manželství, obdobu rozloučení nedokonaného manželství české rodinné právo nezná. Proto je nutné v případě, kdy k rozloučení dojde, absolvovat též civilní rozvod, pokud by bývalý manžel chtěl uzavřít nové manželství. Protože pokud by k rozvodu nedošlo, existovala by překážka existujícího manželského svazku z pohledu rodinného práva, což je v kanonickém právu považováno za jeden ze zákazů manželství, jak vyplývá z CIC/1983 kánonu 1071.

4. 4 Privilegium Paulinum

Dalším způsobem zániku manželství dle práva římskokatolické církve je rozloučení manželství na základě tzv. Pavlovského privilegia. Na rozdíl od předchozího případu Pavlovské privilegium umožňuje rozloučení pouze těch manželství, která byla uzavřena mezi nepokřtěnými, tedy přirozených manželství. Právní úprava toho způsobu zániku manželství

¹⁷⁷ DUDA: *Katolické manželské...*, s. 263.

¹⁷⁸ ŻUROWSKI, Marian. *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. Katowice: Księgarnia Sw. Jacka, 1987. s. 398.

¹⁷⁹ POLÁŠEK: *Církevní manželství...*, s. 72-73.

¹⁸⁰ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 173.

¹⁸¹ CIC 1917, kán. 1119.

vychází z Prvního listu Korint'anům, ve kterém se praví „*Pro ty, kdo žijí v manželství, mám nikoli své, ale Pánovo přikázání: Manželka ať od muže neodchází. Pokud přece odejde, ať zůstane nevdaná anebo ať se smíří s manželem. Stejně tak muž ať neopouští manželku. Ostatním říkám já, nikoli Pán: Má-li některý bratr nevěřící manželku a ta je ochotná s ním zůstat, ať ji neopouští. Stejně tak, má-li některá žena nevěřícího manžela a ten je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. Nevěřící manžel je totiž posvěcen svou ženou; stejně tak nevěřící manželka je posvěcena svým věřícím manželem. Jinak by totiž vaše děti byly nečisté, jsou ale přece svaté. Pokud však nevěřící chce odejít, ať odejde. Bratr ani sestra nejsou v takových případech vázáni. Bůh vás povolal k pokoji.*“¹⁸²

Aby mohlo dojít k využití Pavlovského privilegia, musí o něj být zažádáno na stanoveném formuláři (viz. Příloha č. 3) a je nutné naplnění několika zákonem stanovených podmínek. První z nich je absence křtu obou manželů v okamžiku uzavření manželství. K prokázání této skutečnosti většinou postačuje prohlášení manželů, avšak v případě pochybností lze přistoupit ke svědeckým výpovědím a případnému přezkumu matrik.¹⁸³ Pochybnosti mohou nastat typicky v situaci, kdy křest popírá člověk, jehož rodiče i všichni sourozenci pokřtěni jsou.

Další podmínkou je okolnost, že jeden z nepokřtěných manželů přijme po uzavření manželství křest a druhá strana odejde, přičemž není důležité, zda byl manžel pokřtěn v katolické církvi, ale postačuje křest v jakékoliv církvi křesťanské.¹⁸⁴ Odchodem se rozumí skutečnost, že nepokřtěný manžel „*nechce žít se stranou pokřtěnou nebo nechce s ní žít pokojně bez urážení Stvořitele,*“¹⁸⁵ a není rozhodné, zda k odchodu došlo ihned po křtu, nebo po uplynutí delší doby, nebo dokonce ještě před ním. To znamená, že nepokřtěný manžel buď úplně odmítne s pokřtěným manželem nadále žít tak, že dojde k jejich fyzické separaci, anebo svým chováním ohrožuje či znemožňuje plnění křesťanských povinností či samotnou víru nově pokřtěného manžela.

Výjimkou, kdy nemůže být Pavlovské privilegium použito i za splnění těchto předpokladů je situace, kdy pokřtěný manžel dal druhému manželu k odchodu oprávněný důvod.¹⁸⁶ Zde si můžeme představit například situaci, kdy by důvodem odchodu byla nevěra pokřtěného manžela. Tato okolnost by použití Pavlovského privilegia vylučovala.

¹⁸² 1K 7, 10-15.

¹⁸³ KAŠNÝ, Jirí. Pavlovské privilegium. *Studia Theologica*. 2001, roč. 3, č. 4, s. 38-39.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ CIC 1983, kán. 1143, § 2.

¹⁸⁶ DUDA: *Katolické manželské...*, s. 265.

K prokázání skutečného odchodu zákon stanoví po křtu povinnost interpelace nepokřtěného manžela, která probíhá tím způsobem, že místní ordinář pokřtěného manžela se dotáže, zda druhý manžel nechce také přijmout křest, případně zda s druhou stranou nechce alespoň pokojně žít bez urážek Stvořitele. Pokud se dotazovaný manžel vyjádří záporně, nebo se nevyjádří vůbec do uplynutí lhůty, která mu byla na jeho žádost poskytnuta k rozmyšlení, je možné přistoupit k aplikaci Pavlovského privilegia.¹⁸⁷ Ve výjimečných případech lze k dotazům přistoupit již před křtem nebo od jejich položení úplně upustit a to v případě, kdy interpelace není užitečná (např. jistota záporné odpovědi, neochota odpovídat) nebo dokonce vůbec možná (např. nezhvěstnost, uvěznění).¹⁸⁸

Pavlovské privilegium tedy dává pokřtěnému manželovi možnost uzavřít nové manželství, a to s katolíkem, nebo na základě souhlasu místního ordináře i s osobou pokřtěnou mimo katolickou církev, nebo dokonce i s osobou nepokřtěnou s tím, že v okamžiku uzavření tohoto manželství dochází k zániku manželství předchozího.¹⁸⁹ Manželství tedy nezaniká rozhodnutím ani žádným jiným aktem, ale až v okamžiku, kdy je uzavřeno manželství nové. Toto právo má pokřtěný manžel až do doby, než i druhý z nich přijme křest, neboť potom je zánik manželství uzavřením druhého za využití Pavlovského privilegia vyloučen. Dochází zde tedy k upřednostnění života ve víře před zájmem na zachování přirozeného manželství.

I v tomto případě obsahovala předchozí právní úprava několik odchylek a to zejména v tom, že rozhodnout o upuštění od interpelace mohl pouze Apoštolský stolec, kdežto v současnosti je tato pravomoc svěřena místnímu ordináři, který je k interpelaci oprávněn a povinen. Další, poněkud významnější odchylka spočívala v možnosti uzavřít nové manželství pouze s katolíkem, kdy zde není možnost dát souhlas k uzavření manželského svazku i s nekatolíkem.¹⁹⁰

Stejně jako v předchozím případě nezná české rodinné právo žádnou obdobu tohoto způsobu zániku manželství a proto je další podmínkou možnosti uzavření nového manželství a tím pádem i zániku manželství původního rozvod manželství v rámci civilního soudního řízení, neboť jinak by zde byla z pohledu českého rodinného práva překážka existujícího manželského svazku a tudíž i zákaz onoho nového manželství v kanonickém právu.¹⁹¹

¹⁸⁷ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 176-177.

¹⁸⁸ SVOBODA, Jiří. Aplikace privilegia sv. Pavla podle kán. 1143-1147 CIC a 854-856 CCEO. *Revue církevního práva*. 2004, roč. 24, č. 1, s. 12.

¹⁸⁹ KAŠNÝ, Jiří. Pavlovské privilegium. *Studia Theologica*. 2001, roč. 3, č. 4, s. 40-43.

¹⁹⁰ CIC 1917, kán. 1120-1124.

¹⁹¹ CIC 1983, kán. 1071.

4. 5 Privilegium výběru manžela

Jako další ze způsobů zániku manželství je v CIC/1893 upraveno tzv. privilegium výběru manželka či manželky, jehož podstata je následující: „*Nepokřtěný, který by měl před křtem současně více nepokřtěných manželek, po přijetí křtu v katolické církvi, je-li mu zatěžko zůstat s první z nich, může si ponechat jednu z nich a ostatní propustí. Totéž se týká nepokřtěné ženy, která by měla rovněž více nepokřtěných mužů*“¹⁹²

Toto privilegium vyplývá z konstituce *Romani Pontificis* sv. Pia V. z roku 1571 a jeho vznik souvisí s rozvojem misíí, kdy misionáři často naráželi na problémy s místními tradicemi založenými na polygamii. Tato konstituce však byla pouhým doplněním již existující konstituce *Altitudo divinis konsilii* Pavla III. z roku 1537. Tato první konstituce se lišila v tom, že stanovovala člověku právo uzavřít manželství pouze s tím, koho pojal za manželku či manžela jako prvního, pokud si to pamatoval. Jediným způsobem jak i v takovémto případě dosáhnout uzavření sňatku s pozdějším manželem je Pavlovské privilegium. Je nutné poznamenat, že tyto konstituce nikdy nebyly vyhlášeny jako zákony, ale měly podobu pouhých privilegií udělovaných misionářům a platných pouze v konkrétních oblastech. Konstituce Pia V. na druhou stranu umožňovala uzavřít nové manželství s tou osobu, která společně s ním přijala křest bez ohledu na to, zda tato osoba byla manželkou či manželem prvním.¹⁹³

Tato možnost rozvázání manželství se z logiky věci vztahuje pouze na země, které povolují polygamní svazky, a v České republice uplatnění nenajde, neboť zde jsou jak civilní, tak kanonická manželství založena na principu monogamie, jak je zmíněno výše v této práci.

Využití tedy toto privilegium najde v situacích, kdy právní řád země připouští mnohoženství či mnohomužství a nepokřtěná osoba má více nepokřtěných manželů či manželek. Pokud posléze tato osoba přijme křest v katolické církvi, zatímco její manželé či jeho manželky zůstanou nepokřtěni, má následně právo uzavřít manželství s tím, kdo se stal jeho první manželkou či manželem a v případě, že by mu bylo zatěžko zůstat s tímto prvním partnerem, může si vybrat jinou či jiného z nich. Zde je podle znění zákona na rozdíl od Pavlovského privilegia nutné, aby osoba byla pokřtěna právě v katolické církvi, nestačí tedy jakákoliv jiná křesťanská církev.¹⁹⁴ Požadavek na primární uzavření manželství s první manželkou či manželem je dán pravděpodobně tím, že z pohledu kanonického práva je

¹⁹² CIC 1983, kán. 1148, § 1.

¹⁹³ KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století. *Studia Theologica*. 2004. roč. 6, č. 3, s. 47-49.

¹⁹⁴ DUDA: *Katolické manželské...*, s. 271-272.

uzavření jednoho manželství překážkou uzavření dalšího. Pokud jde o požadavek na těžkost soužití s prvním partnerem je vykládán čistě subjektivně z pohledu pokřtěného. Tím, kdo dohlíží, aby tento důvod nebyl hrubě nespravedlivý, je místní ordinář, který je osobou oprávněnou povolit využití privilegia.¹⁹⁵ Výjimku tvoří situace, kdy některý z manželů či manželek přijme křest společně s pokřtěným. V tomto případě je nutné dle konstituce uzavřít manželství právě s touto pokřtěnou osobou.¹⁹⁶

Privilegium funguje tak, že po přijetí křtu uzavře pokřtěná osoba nové manželství s tím, koho si vybral a v okamžiku jeho uzavření dochází k zániku manželství ostatních, neboli k propuštění zbývajících manželů a manželek. Opět tedy k zániku ostatních manželství dochází až v okamžiku uzavření nového.

Zákon i dále pamatuje na ony propuštěné manžely a manželky, neboť stanovuje povinnost místního ordináře postarat se o dostatečné zabezpečení jejich potřeb takovým způsobem, aby to odpovídalo požadavkům přirozené slušnosti, spravedlnosti a křesťanské lásky s ohledem na podmínky místa, v němž osoby žijí.¹⁹⁷

Stará právní úprava nevykazovala obsahově žádné odlišnosti, pouze z hlediska zařazení nebyly konstituce obsaženy přímo v textu CIC/1917, ale byly otištěny v jeho dodatcích.

Již ze samotné povahy právní úpravy tohoto způsobu zániku manželství nemá tento způsob odraz v českém rodinném právu a proto v případě, kdy by osoba, která pochází ze země, kde je povolena polygamie, a která má více partnerů, chtěla využít v České republice tohoto privilegia, bylo by nutné po křtu před uzavřením nového manželství opět absolvovat civilní rozvod, aby toto manželství mohlo být dle rodinného práva uznáno a tím pádem nebylo kanonickým právem zakázáno.¹⁹⁸

4. 6 Privilegium zajetí

CIC/1983 v kánonu 1149 uvádí, že pokud „*nepokřtěný, který po přijatém křtu v katolické církvi nemůže obnovit s nepokřtěným partnerem z důvodů zajetí nebo pronásledování společný život, může uzavřít jiné manželství, i když druhá strana zatím přijala křest, se zachováním předpisu Kánon 1141.*“¹⁹⁹ Tato právní úprava se vyvinula v 16. století jako důsledek upadání osob do otroctví, především pro případy, kdy byli afričtí otroci

¹⁹⁵ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 179.

¹⁹⁶ KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století. *Studia Theologica*. 2004. roč. 6, č. 3, s. 48-49.

¹⁹⁷ CIC 1893, kán. 1148, § 3.

¹⁹⁸ Tamtéž. kán. 1071.

¹⁹⁹ Tamtéž. kán. 1149

převáženi do Ameriky. Jejím pramenem byla konstituce Řehoře XIII. *Populi actionibus* z roku 1585 a jde o nejmladší ze všech tří konstitucí.²⁰⁰

Stejně jako v předchozím případě, ani tento způsob zániku manželství nenajde v České republice příliš využití, avšak některé případy se najít dají. Jeho použití si lze představit třeba v případě dlouhodobého uvěznění jednoho z manželů či jeho migrace.²⁰¹

Podstata této právní úpravy spočívá v situaci, kdy nepokřtěné osoby uzavrou manželství a následně dojde proti jejich vůli k odloučení zajetím či pronásledováním jednoho z nich a zároveň je nepravděpodobné, že by kdy mohlo dojít k jejich opětovnému shledání. Pokud jeden z manželů následně přijme křest, podotýkám, že musí jít o křest v katolické církvi, může tento manžel uzavřít manželství nové, které mu umožní žít v souladu se svou vírou. Důležité je, že v tomto případě nemá význam, zda i druhý manžel v mezidobí přijal křest²⁰², což je logické, neboť pokud jsou od sebe manželé odděleni takovým způsobem, že jejich opětovné shledání je velice nepravděpodobné, je v podstatě vyloučena možnost druhého z manželů se o případném křtu dozvědět. A i kdyby se o tom dozvěděl, je to bez významu, neboť i tak stále trvá stav odloučení z důvodu zajetí či pronásledování, který vylučuje opětovné společné soužití. Tato právní úprava je dle mého názoru správná, neboť je logické upřednostnit manželství ve víře, které umožňuje manželské soužití, před manželstvím nesvátostranným, které nemůže být naplňováno z důvodu odluky manželů.

Jiná je ovšem situace, na kterou pamatuje kánon 1149 odkazem na kánon 1141, totiž případ, kdy poté, co oba z manželů po odloučení přijmou křest a posléze se znovu shledají a dojde mezi nimi k pohlavnímu styku, který je vhodný ke zplození dítěte a kterým se stanou jedním tělem, je následně jeden z nich opět pronásledován nebo uvězněn.²⁰³ V tomto případě jde totiž o uznané a dokonané manželství mezi pokřtěnými, což z něj dělá manželství svátostné a to, jak bylo již zmíněno, nejde lidskou mocí rozloučit.

Stejně jako v předchozím případě, i zde nedochází k aplikaci privilegia zajetí automaticky, ale je třeba povolení uzavření nového manželství místním ordinářem. Tato jeho pravomoc sice nevyplyvá přímo ze znění kánonu 1149, ale s ohledem na to, že zákon nestanovuje tuto pravomoc jiné autoritě a také vzhledem k privilegiu výběru manžela, kde se

²⁰⁰ KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století. *Studia Theologica*. 2004. roč. 6, č. 3, s. 48.

²⁰¹ KAŠNÝ, Jiří. *Bůh nás povolal k pokoji. Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005, s. 72.

²⁰² NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 181.

²⁰³ POLÁŠEK: *Církevní manželství...*, s. 75.

jeho pravomoc odvozuje od povinnosti dohlížet na zabezpečování potřeb propuštěných manželských partnerů, se dá vyvodit, že i zde mu má být tato pravomoc svěřena.²⁰⁴

I když místní ordinář udělí souhlas k uzavření nového manželství, nemá to na trvání dosavadního manželství žádný význam, neboť i zde dochází k zániku manželství fakticky až v okamžiku, kdy je uzavřeno nové.²⁰⁵

Pokud jde o minulou právní úpravu a vztah této úpravy k úpravě českého rodinného práva, platí to stejné, co je uvedeno u předchozího privilegia.

4. 7 Privilegium Petrinum

Poslední ze způsobů zániku manželství dle práva římskokatolické církve je jeho rozloučení na základě tzv. privilegia²⁰⁶ Petrina, neboli privilegia ve prospěch víry. Privilegium Petrinum je specifické v tom smyslu, že na rozdíl od ostatních způsobů zániku manželství není jeho úprava zakotvena v CIC/1893, ale vychází z instrukce Kongregace pro nauku víry *Potestas Ecclesiae* vydané 30. dubna roku 2001 (dále jen Instrukce). Vzhledem k právní povaze této Instrukce se tedy privilegium Petrinum uplatní nejen v západní, ale též východní katolické církvi.²⁰⁷

Toto privilegium také umožňuje rozloučení manželství pouze určitým manželským párům, ale na rozdíl od předchozích případů je tato jejich skupina širší. Ve prospěch víry lze rozloučit manželství, které uzavřely osoby nepokřtěné, pokud nemohou být rozloučena na základě žádného z privilegií uvedených výše²⁰⁸, dále ta manželství, která uzavřela osoba nepokřtěná s osobou, která byla pokřtěna mimo církev katolickou ani do ní nebyla přijata a v také manželství, které bylo před katolickou církví uzavřeno z důvodu udělení dispenze od překážky různého náboženství.²⁰⁹ K rozloučení manželství dochází v souvislosti s vůlí žádajícího manžela uzavřít po udělení souhlasu manželství nové.²¹⁰

Tyto osoby mohou zažádat o rozloučení jejich manželství ve prospěch víry prostřednictvím žádosti adresované papeži (viz. Příloha č. 4), kterou podá některý z manželů osobně, nebo prostřednictvím faráře, místnímu ordináři²¹¹, kterým je diecézní biskup.²¹² Začátek tohoto postupu je podobný žádosti o rozloučení nedokonaného manželství ovšem

²⁰⁴ DUDA: *Katolické manželské...*, s. 276.

²⁰⁵ Tamtéž. 274 -276.

²⁰⁶ I když se vžilo označení privilegium, jedná se spíše o dispenz.

²⁰⁷ KAŠNÝ: *Bůh nás povolal k pokoji...*, s. 74.

²⁰⁸ Tzn. Že žádný z manželů po uzavření manželství nepřijal křest.

²⁰⁹ Jde tedy o manželství osoby pokřtěné v katolické církvi s osobou nepokřtěnou.

²¹⁰ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 181-183.

²¹¹ DUDA: *Katolické manželské...*, s. 277.

²¹² KAŠNÝ: *Bůh nás povolal k pokoji...*, s. 87.

s tím rozdílem, že zde nemohou podat žádost oba manželé, ale pouze jeden z nich v souvislosti s úmyslem uzavřít manželství nové. Žádost obou manželů si lze představit v případě, kdy by obě strany měly zájem uzavřít nové manželství.

Pokud je tedy žádost podána oprávněnou osobou, je na místě vést správní řízení, jehož cílem je ověřit, zda jsou splněny další podmínky aplikace privilegia Petrina stanovené Instrukcí.²¹³ Zde opět vidíme podobnost s ověřováním nedokonání manželství, avšak v tomto řízení je obligatorní přítomnost notáře a obhájce svazku²¹⁴ a fakultativně též tzv. instruktora, neboli osoby, kterou může diecézní biskup pověřit vedením šetření místo sebe.²¹⁵

Mezi povinně zjišťované skutečnosti patří absence křtu v době uzavření manželství minimálně u jednoho z manželů a dále v případě že v průběhu manželství budou oba pokřtění, je podmínkou, aby nedošlo po křtu druhého k jeho dokonání kvůli jeho následné nerozlučitelnosti lidskou mocí.²¹⁶ Pro zjišťování absence křtu a nedokonání manželství platí to, co bylo o ověřování těchto skutečností napsáno výše.

Kromě ověření těchto skutečností se též vyžaduje, aby se strana, která byla pokřtěna v katolické církvi písemně zavázala k vyvarování se ztráty víry v případě, že nové manželství hodlá uzavřít s osobou, která v katolické církvi pokřtěna nebyla a zároveň je nutné, aby tato druhá strana písemně potvrdila, že katolické straně umožní žít dle její víry a nebude bránit ani výchově jejich dětí ve víře. Tato podmínka byla včleněna až do Instrukce z roku 1973, neboť do té doby byla upravena přímo v CIC/1917 a v předchozích verzích tedy nemusela být výslovně uváděna.²¹⁷

Součástí šetření je dále zjišťování skutečností čistě subjektivního charakteru, nicméně pro udělení privilegia podstatných. Těmi jsou nemožnost obnovení společného života manželů, který ztroskotal a aby strana, která o rozloučení manželství žádá, nenesla podstatnou část viny na tomto ztroskotání. Zároveň nemohl být rozpad manželství zaviněn osobou, se kterou má být uzavřeno nové manželství. Kromě toho je nutné zkoumat eventuální dopad rozloučení manželství na veřejnost. Na překážku by tedy byla skutečnost, že rozloučení manželství by mohlo vzbudit veřejný údiv či pohoršení. Žádající manžel je zároveň povinen starat se o náboženskou výchovu dětí a o dostatečné sociální zabezpečení druhého manžela, který v důsledku zániku manželství může přijít o materiální podporu ze strany manžela.²¹⁸

²¹³ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 183.

²¹⁴ CIC 1983, kán. 1432.

²¹⁵ KAŠNÝ: *Bůh nás povolal k pokoji...*, s. 77.

²¹⁶ KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství in favorem fidei. Historicko-kanonická studie. *Studia theologica*. 2005. roč. 7, č. 1, s. 18.

²¹⁷ KAŠNÝ: *Bůh nás povolal k pokoji...*, s. 85-86.

²¹⁸ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 183-184.

Instrukce dále stanovuje povinnost i třetí osoby, se kterou má být manželství uzavřeno. Pokud je tato strana katolická, musí řádně pečovat o rodinu a dodržovat křesťanský slib. Pokud třetí osoba ještě nepřijala křest, ale pouze se na něj připravuje, jde tedy o katechumena, zde je požadavek na zajištění morální jistoty ohledně přijetí křtu. Tato jistota může být naplněna tak, že nejprve bude muset dojít ke křtu a až následně k uzavření manželství²¹⁹, protože jinak by se mohlo stát, že osoby by toto příslibovaly jen za účelem rozloučení manželství a bez opravdového zájmu o přijetí víry a života v ní.

Zvláštním případem je situace, kdy má být rozloučeno manželství, k jehož uzavření došlo na základě dispens od překážky odlišného náboženství. Zde kromě již zmíněných podmínek musí být naplněny ještě další dvě. Pokud o rozloučení žádá strana katolická, aby nové manželství bylo uzavřeno pouze s pokřtěnou osobou. Naopak pokud žádost podává manžel nepokřtěný, vyžaduje se kromě uzavření nového manželství s pokřtěnou osobu též jeho vlastní závazek křest přijmout.²²⁰

Tento způsob zániku manželství se liší od tzv. Pavlovského privilegia, neboť v tomto případě není k rozloučení manželství nutné, aby některý z manželů přijal křest, ale postačuje, pokud je členem katolické církve třetí osoba, se kterou má být nové manželství uzavřeno. Jde tedy o rozloučení manželství ve prospěch víry nikoliv manželů, ale třetí osoby, a to právě z toho důvodu, aby tato mohla žít v křesťanském manželství.²²¹

Pokud jsou splněny všechny výše zmíněné podmínky, diecézní biskup předá výsledky šetření spolu s požadovanými dokumenty a svým vyjádřením Apoštolskému stolci, konkrétně Kongregaci pro nauku víry. Kongregace žádost projedná a předá papeži, neboť on je tím, kdo o rozloučení manželství ve prospěch víry rozhoduje. Pokud papež rozhodně kladně, zaniká manželství v okamžiku, kdy jeho rozhodnutí nabude účinnosti a ne až uzavřením nového manželství, jak tomu bylo v předchozích případech. I když je důvodem pro toto rozloučení vůle uzavřít další manželství, účinky rozhodnutí nejsou dotčeny, pokud k následnému uzavření manželství nedojde.²²² Je též nutné si uvědomit, že na přiznání tohoto privilegia není právní nárok, ale jeho udělení je čistě na rozhodnutí papeže (tzv. papežská milost). Praxe však funguje tak, že pokud obsahuje žádost všechny náležitosti, bývá jí zpravidla vyhověno.²²³

Důležité je i pravidlo vyjádřené v čl. 6 dotčené Instrukce, které znemožňuje žádat, případně vyhovět žádosti, kterou se osoba domáhá rozloučení manželství, které bylo uzavřeno

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ KAŠNÝ: *Bůh nás povolal k pokoju...*, s. 87.

²²¹ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 184.

²²² Tamtéž. s. 184-185.

²²³ NĚMEC: *Manželské právo katolické církve...*, s. 183.

právě na základě přiznání tohoto privilegia. Stručně řečeno tedy nejde ve prospěch víry rozloučit manželství, které bylo uzavřeno za cenu rozloučení jiného manželství ve prospěch víry.²²⁴

V rodinně-právní normativě opět nenajdeme úpravu, která by této odpovídala, což však není překvapující vzhledem k tomu, že ani v rámci práva římskokatolické církve nebyla zařazena do CIC/1893. V určitých aspektech si však lze povšimnout jisté podobnosti s právní úpravou rozvodu, o které bude pojednáno v následující kapitole v rámci jejich srovnání.

²²⁴ KAŠNÝ, Jirí. Zánik manželství in favorem fidei. *Revue církevního práva*. 2003. roč. 25, č. 2, s. 88.

5. Srovnání způsobů zániku manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické církve

Tato kapitola bude věnována komparaci způsobů zániku manželství tak, jak je upravuje české rodinné právo a právo římskokatolické církve. Nejprve bude provedeno porovnání zániku manželství smrtí či prohlášením za mrtvého jednoho, případně obou z manželů, neboť tyto jsou jako způsoby jeho zániku upraveny v obou srovnávaných oblastech. Následovat bude srovnání způsobů zániku manželství za života obou manželů.

5.1 Smrt jednoho z manželů

Pokud jde o smrt, ta má za následek zánik manželství dle obou právních úprav. V obou jde o nejčastější a též nejpřirozenější způsob zániku manželství. Vzhledem k tomu, že rodinné právo je založeno na principu trvalosti a kanonické dokonce na nerozlučitelnost manželství, lze smrt požadovat též za žádaný způsob jeho zániku. Svátostné manželství dle práva římskokatolické církve dokonce nemůže zaniknout žádným jiným způsobem než právě smrtí.

Jak je uvedeno výše, v okamžiku smrti dochází k zániku manželství dle obou právních úprav. Tento způsob zániku manželství upravují obě oblasti bez větších rozdílů. Jediným rozdílem vyplývajícím z předchozích kapitol této práce je, že smrt jako právní skutečnost je v kanonickém právu možno prokázat i jinak než listinou o prohlídce těla zemřelého, a to například úmrtním listem nebo výpisem z matriční knihy zemřelých.

5.2 Prohlášení za mrtvého

I prohlášením za mrtvého dochází k zániku manželství dle obou právních úprav. Na rozdíl od zániku smrtí, tento způsob již vykazuje v rámci jednotlivých úprav značné odchylky.

V sekulární úpravě může být člověk prohlášen za mrtvého pouze rozhodnutím soudu v rámci soudního řízení. V kanonickém právu na druhou stranu nedochází k prohlášení člověka za mrtvého, ale k prohlášení o předpokládané smrti člověka a to nikoliv soudní cestou, ale dekretem diecézního biskupa vydaným v rámci správního řízení.

V rámci rodinného práva lze člověka prohlásit za mrtvého ve dvou situacích. Jde o důkaz smrti, kdy soud člověka prohlásí za mrtvého v případě, že „*byl účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá*“²²⁵ a domněnku smrti, tedy prohlášení

²²⁵ § 26 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

za mrtvého člověka, „o němž lze mít důvodně za to, že zemřel,“²²⁶, kdy v případě důkazu smrti lze soudní řízení zahájit i bez návrhu z moci úřední. Na druhou stranu vydat dekret o předpokládané smrti člověka lze pouze jako výsledek správního řízení, které může být zahájeno pouze na žádost a jenom v případě, že v průběhu řízení diecézní biskup nabude tzv. mravní jistoty o úmrtí daného člověka.

Dalším a pravděpodobně nejvýznamnějším rozdílem jsou následky zjištění, že osoba prohlášena za mrtvou je stále naživu. Právní mocí soudního rozhodnutí totiž manželství dle rodinného práva zaniká bez dalšího a i pokud se manžel prohlášený za mrtvého objeví živý, k obnovení manželství nedochází a je jedno, zda pozůstalý manžel v mezidobí uzavřel další manželství či nikoliv. Naopak v případě práva římskokatolické církve nedochází k prohlášení člověka za mrtvého ale k prohlášení jeho předpokládané smrti, což má za následek obnovení původního manželství v případě, že se prokáže, že člověk pokládáný za mrtvého je stále naživu. Pokud bylo druhým z manželů mezitím uzavřeno nové manželství, toto se okamžikem obnovení původního stává neplatným z důvodu překážky trvajících manželského svazku.

Oba instituty tedy nemají pro druhou oblast právní relevanci, ale rozhodnutí či dekret mohou následně posloužit jako podklady pro řízení dle druhé právní úpravy.

5. 3 Změna pohlaví

Tento způsob zániku manželství je nejmladším ze všech v této práci popsaných způsobů a je upraven pouze v rámci českého rodinného práva. Pokud jde o římskokatolickou církev, ta právní úpravu změny pohlaví neobsahuje, a tudíž nestanovuje ani její vliv na trvání manželství.

Jaká je tedy situace, kdy osoby uzavřou manželství dle práva římskokatolické církve a jeden z manželů následně v zahraničí podstoupí změnu pohlaví? V České republice k tomuto zákroku nemůže za trvání manželství dojít, jak je zmíněno v kapitole věnující se tomuto způsobu zániku manželství. Můžeme říct, že samotnou změnou pohlaví k zániku manželství na rozdíl od manželství sekulárního nedochází, neboť dle názoru římskokatolické církve nedochází tímto zákrokem ke skutečné změně pohlaví osoby, kdy této vnitřně zůstává zachováno její vrozené pohlaví. Změna pohlaví tedy není římskokatolickou církví připuštěna a tím pádem nemůže mít za následek zánik manželství. Tento postoj je podložen vůbec

²²⁶ § 71 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

prvním dokumentem, ve kterém se Apoštolský Stolec k problematice změny pohlaví vyjádřil, a který byl vydán v červnu roku 2019.²²⁷

5. 4 Rozvod vs. zánik manželství za života obou manželů dle práva římskokatolické církve

Jak bylo zmíněno, rozvod je po smrti druhým nejčastějším důvodem zániku manželství dle českého rodinného práva. Zároveň je kromě změny pohlaví jediným dalším způsobem zániku manželství za života obou manželů. K rozvodu manželství dochází soudní cestou pouze v případě jeho kvalifikovaného rozvratu s tím, že manželství zaniká právní mocí rozhodnutí soudu o jeho rozvedení. Takto může dle sekulárního práva zaniknout jakékoliv manželství, pokud je splněn předpoklad kvalifikovaného rozvodu a nejsou přítomny okolnosti možnost rozvodu vylučující.

Na druhou stranu římskokatolická církev rozvod jako způsob zániku manželství nezná a pokud by došlo k rozvedení manželství uzavřeného dle kanonického práva, civilní rozvod na jeho trvání nemá z pohledu církve žádný vliv. Podle ní lze manželství za života obou manželů rozloučit z několika důvodů, nikdy k tomu však nedochází v rámci soudního řízení. Jednotlivé způsoby se vztahují na pouhé skupiny manželství a každý z nich tedy nelze aplikovat volně na všechna manželství. Zároveň je k jejich aplikaci nutno přistupovat velmi obezřetně s ohledem na jednu z hlavních zásad, na které je katolické manželské právo založeno, a tou je nerozlučitelnost manželství.

Největší podobnost je patrná mezi úpravou rozvodu a rozloučením manželství ve prospěch víry. Ta spočívá v tom, že jednou z podmínek v obou případech je rozvrat manželství a nemožnost obnovení soužití manželů. Další shodný aspekt spočívá v zániku manželství na základě určitého aktu, kdy v případě rozvodu je jím rozhodnutí soudu a v případě privilegia ve prospěch víry jde o rozhodnutí papeže vydané ve správním řízení.²²⁸ Obě úpravy však vykazují i značné rozdíly.

První z nich je již zmíněná rozdílnost povahy procesu předcházejícího zániku, jelikož k rozvodu dochází v soudním řízení a k rozloučení v řízení správním. Dalším rozdílem je relevance viny na rozvratu manželství. Civilní rozvod je založen na principu nezjišťování viny, ale v zásadě se zjišťují pouze příčiny rozvratu a někdy ani ty ne. Na druhou stranu kanonické právo vyžaduje pro rozloučení manželství ve prospěch víry absenci zavinění jeho rozvratu ze strany osoby, která o rozloučení žádá či osoby, se kterou má v úmyslu následně

²²⁷ CONGREGATION FOR CATHOLIC EDUCATION. *Male and female he created them*. Vatican, 2019.

²²⁸ Tuto podobnost splňuje i rozloučení nedokonaného manželství, avšak jiné shody zde nenajdeme.

uzavřít manželství. Za druhé jde o význam úmyslu uzavřít po zániku jednoho manželství nové. V právní úpravě rozvodu je tento úmysl irelevantní, avšak v rámci privilegia je úmysl vstoupit do nového manželství jedním z důvodů pro jeho udělení. Manželství tedy bývá rozloučeno za účelem umožnění vzniku jiného. Neznamená to ovšem, že pokud by následně k uzavření manželství nedošlo, původní by se obnovilo, neboť jeho zánik není vázán na uzavření nového, jak je tomu u jiných způsobů zániku manželství dle kanonického práva, ale právě na rozhodnutí papeže. Další z významných odlišností jsou vzájemné povinnosti mezi bývalými manžely, neboť na rozdíl od rodinného práva stanovuje právo římskokatolické církve v každém případě povinnost manžela žádajícího o přiznání privilegia zabezpečit dosavadního manžela a to jak po stránce ekonomické, tak po stránce sociální. Tato povinnost se vztahuje i na jejich děti, avšak ta je zakotvena i v rodinně-právní úpravě v podobě vyživovací povinnosti rodiče vůči dítěti.²²⁹ Vyživovací povinnost lze samozřejmě stanovit i mezi manžely rozvedenými, avšak na rozdíl od právní úpravy privilegia tato povinnost nenastává automaticky, ale pouze jako výsledek soudního řízení.²³⁰

Kromě již zmíněné podobnosti jsou tyto instituty určitým způsobem propojeny, neboť jak jsem uvedla v předchozí kapitole, rozvod manželství je nutnou podmínkou uzavření následného manželství, neboť kdyby ono rozvázané manželství nezaniklo i na civilní úrovni, tvořilo by z pohledu rodinného práva i nadále překážku pro uzavření dalšího manželství, což je zároveň důvodem zákazu uzavření manželství dle práva římskokatolické církve. Tato podmíněnost neplatí pouze pro rozloučení manželství ve prospěch víry, ale i pro ostatní způsoby zániku manželství v této práci popsané.

Pokud jde o další způsoby zániku manželství upravené právem římskokatolické církve, ty v rodinně-právní úpravě také nemají žádný ekvivalent, ale na rozdíl od privilegia ve prospěch víry ani nevykazují žádné větší podobnosti s právní úpravou rozvodu. Jejich největším rozdílem je pravděpodobně skutečnost, že k zániku manželství na jejich základě dochází až v okamžiku uzavření dalšího manželství. Podle nich tedy nelze dosáhnout rozloučení manželství bez současného uzavření nového a není tedy možné, aby osoba toužící po rozloučení trvajícím manželství poté zůstala svobodná.

Dle výše popsaného je zjevné, že církev v každém případě upřednostňuje život v manželství, protože většina možností, jak docílit jeho zániku za života obou manželů je podmiňována vstupem do manželství jiného. Výjimku z toho tvoří pouze rozvázání nedokonaného manželství, které zaniká již samotnou účinností rozhodnutí papeže o jeho

²²⁹ § 910 an. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²³⁰ § 760 – 763 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

rozvázání, avšak k tomuto nedochází v souvislosti s úmyslem uzavřít jiné manželství, jak je tomu u privilegia ve prospěch víry.

Závěr

Tato diplomová práce si kladla za cíl rozebrat jednotlivé způsoby zániku manželství, které jsou upraveny v rámci českého rodinného práva a práva římskokatolické církve a tyto způsoby následně porovnat a poukázat na to, v čem se shodují a v čem se od sebe navzájem liší. Jak jsem zmínila již v úvodu, důvodem pro volbu právě práva římskokatolické církve je skutečnost, že k této církvi se v České republice hlásí největší počet osob.

V prvních dvou kapitolách je představen institut manželství tak, jak je chápán v obou právních úpravách a už zde jsou patrné jisté odlišnosti v jeho pojetí. S ohledem na téma mé diplomové práce je patrně nejdůležitějším rozdílem pohled na jeho trvání. Zatímco české rodinné právo je i přes jeho náhled na manželství jako na trvalý svazek postaveno na principu jeho rozlučitelnosti, dle práva římskokatolické církve je na manželství nahlíženo jako na svazek nerozlučitelný. Od tohoto pojetí se následně odvíjí možnost docílení jeho zániku, především pokud k němu má dojít za života obou manželů. Další dvě kapitoly jsou věnovány podrobnému rozboru jednotlivých způsobů zániku manželství dle rodinného práva a práva římskokatolické církve. V poslední části je provedena komparace úpravy obou oblastí a jsou vytyčeny znaky, ve kterých se shodují a ve kterých se naopak odlišují.

Zánik manželství v oblasti sekulárního práva je upraven v základním pramenu rodinného práva, kterým je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, kdy tento obsahuje minimálně základní právní úpravu jednotlivých možností zániku. Na druhou stranu zánik manželství v rámci kanonického práva je upraven v Kodexu kanonického práva z roku 1983. To se však netýká rozloučení manželství ve prospěch víry, neboť jeho úprava je obsažena v instrukci *Potestas Ecclesiae* vydané Kongregací pro nauku víry.

Obě právní úpravy znají způsoby zániku manželství jak za života obou manželů, tak i z důvodu smrti alespoň jednoho z nich. Pokud jde o zánik manželství smrtí jako nejčastější a nejpřirozenější způsob jeho zániku, zde se jednotlivé právní úpravy v žádných podstatných aspektech nerozlišují. To již ovšem neplatí pro případy prohlášení manžela za mrtvého případně prohlášení o jeho předpokládané smrti. Tento způsob zániku manželství vykazuje dvě základní odlišnosti. Jednak jde o proces vedoucí k jeho dosažení, kdy v případě prohlášení za mrtvého dochází k vydání rozhodnutí v rámci civilního soudního řízení, zatímco k prohlášení o předpokládané smrti manžela dochází vydáním dekretu diecézního biskupa jako výsledku správního řízení. Dalším a pravděpodobně významnějším rozdílem je následek „obživnutí“ osoby pokládané za mrtvou. V rámci rodinného práva došlo právní mocí soudního rozhodnutí k absolutnímu zániku manželství a v žádném případě tedy nedochází

k jeho obnově bez ohledu na to, zda pozůstalý manžel vstoupil do jiného manželského svazku. Dle práva římskokatolické církve na druhou stranu dochází pouze k relativnímu zániku manželství z důvodu pouhé předpokládané smrti manžela, a proto se v případě zjištění, že člověk je stále naživu, původní manželství obnovuje a to i v případě, že pozůstalý manžel uzavřel manželství nové. V takovém případě se ono druhé manželství stává v okamžiku obnovení původního manželství neplatným z důvodu překážky trvajících svazku.

Pokud jde o zánik manželství změnou pohlaví, tento způsob zná pouze české rodinné právo a to až od účinnosti NOZ. Římskokatolická církev se k tomuto procesu vyjádřila až v červnu letošního roku a to v tom smyslu, že kanonické právo změnu pohlaví neuznává a i v případě, že osoba tento zákrok podstoupí, z pohledu práva římskokatolické církve ke skutečné změně pohlaví nedochází, a proto tento zákrok nemá na rozdíl od rodinně-právní úpravy za následek zánik manželství

Asi největší rozdíly jsou patrné mezi způsoby zániku manželství za života obou manželů, aniž by šlo o změnu pohlaví. Zatímco české rodinné právo zná jako jediný další způsob rozvod a to pouze z důvodu kvalifikovaného rozvratu manželství, kanonické právo těchto způsobů nabízí více, avšak k jejich uplatnění dochází velmi zřídka oproti civilnímu rozvodu. I když je civilní rozvod pro zánik kanonického manželství bez významu, je podmínkou pro možnost uzavření dalšího manželství po zániku prvního některým ze způsobů stanovených římskokatolickou církví.

Jak bylo popsáno výše, žádný z procesů směřujících k zániku manželství dle kanonického práva neprobíhá na rozdíl od rozvodu v rámci soudního řízení, ale v řízení správním. Jeho výsledkem je buď akt, jenž má za následek zánik manželství, nebo souhlas s uzavřením dalšího manželství, kdy původní manželství zaniká v okamžiku jeho uzavření. Největší podobnost je zjevná mezi rozvodem a zánikem manželství ve prospěch víry, ale ani tak nelze tyto dvě možnosti zaměňovat, neboť jejich vzájemné odlišnosti převládají nad jejich shodami. Stejně tak je tomu i u ostatních způsobů, které se však již odlišují podstatně.

Z diplomové práce tedy vyplývá, že jednotlivé způsoby zániku manželství v obou právních úpravách vykazují značné odlišnosti, které mohou být důvodem následných komplikací kvůli nízkému povědomí laické veřejnosti o dvoukolejnosti právní úpravy a její odlišnosti.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

Právní předpisy

1. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění účinném ke dni 31. prosince 2013
3. zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
4. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
6. *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*. Přel. M. ZEDNÍČEK. Praha: Zvon-České katolické nakladatelství, 1994, ISBN 80-7113-082-6
7. *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione Emmi Petri card. Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus*. Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLI
8. zákon č. 285/2000 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
9. zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.
10. zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
11. zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
12. zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
13. zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Literatura

Monografie

1. CORIDEN, James. GREEN, Thomas. HEINTSCHEL, Donald. *The Code of Canon Law: A Text and Commentary*. New York: PaulistPress, 1985. 1152 s.
2. DRÁPAL, Ljubomír. BUREŠ, Jaroslav. *Občanský soudní řád I .a II. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 2500 s.
3. DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. 1. vydání. Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996. 290 s.
4. FRANCOVÁ, Marie. ZÁVODSKÁ, DVOŘÁDKOVA, Jana. *Rozvody, rozchody a zánik manželství*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 200 s.
5. HEEDY, Gerard. *The Canon Law: Letter and Spirit*. Collegeville: Bloomsbury Publishing, 1999. 1088 s.
6. HRDINA, Ignác Antonín. *Kanonické právo: zvláštní část*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství ZČU, 1996. 256 s.
7. CHIAPPETTA, Luigi. *II. Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*. Bologna: EDB, 2012. 2424 s.
8. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 7 vydání. Praha: Leges, 2017. 1312 s.
9. KAŠNÝ, Jiří. *Manželství v západní tradici: Soubor kanonických studií*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006. 103 s.
10. KAŠNÝ, Jiří. *Bůh nás povolal k pokoji. Kanonická řízení ke zrušení manželství in favorem fidei*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2005. 130 s.
11. KLABOUC, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1962. 281 s.
12. KNAPPOVÁ, Marta. ŠVESTKA, Jiří. DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné* 3. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 228 s.

13. MENKE, Monika. *Soudnictví římskokatolické církve v českých zemích v období kodifikovaného kanonického práva*. 1. vydání. Olomouc: VUP, 2015. 272 s.
14. NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006. 208 s.
15. ÖRSY, Ladislav. *Marriage in Canon Law: Texts and Comments, Reflections and Questions*. Delaware: Michael Glazier, 1986. 328 s.
16. PLECITÝ, Vladimír. SALAČ, Josef. *Základy rodinného práva*. 1. vydání. Praha: EUROUNION, s.r.o., 2001. 364 s.
17. POLÁŠEK, František. *Církevní manželství podle kanonického práva*. 1. vydání. Praha: Česká katolická Charita, 1990. 108 s.
18. POLIŠENSKÁ, Petra. FEBEROVÁ, Radka. STUHLÍK, Zdeněk. *Musíš znát...Rodinné právo. Manželství*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 260 s.
19. *Právo katolické církve: studijní texty bohosloveckých fakult, sešit 2*. Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 1992. 193 s.
20. ŠÍNOVÁ, Renáta. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014. 336 s.
21. ŠMÍD, Ondřej. ŠÍNOVÁ, Renáta. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013. 336 s.
22. TRETERA, Rajmund Jiří. HORÁK, Záboj. *Církevní právo*. 1. vydání. Praha: Leges, s. r. o., 2016. 424 s.
23. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. DVOŘÁK, Jan. ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Díl druhý: Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 196 s.
24. ŻUROWSKI, Marian. *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła Katolickiego*. 1. vydání. Katowice: Księgarnia Sw. Jacka, 1987. 466 s.

Komentáře

1. ČUHELOVÁ, Kateřina. PONDIKASOVÁ, Tereza. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 159-192.
2. DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr (ed) *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 193-195.
3. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 38-42.
4. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 444-445.
5. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 446-453
6. KORNEL, Martin. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 651-678.
7. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654), Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014. s. 359 – 360.
8. ŠÁMAL, Pavel. In ŠÁMAL, Pavel a kol (ed). *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1904 – 1908.

Odborné články

1. HRDINA, Ignác Antonín. Manželství v současném českém i kanonickém právu. *Revue církevního práva*, 2000, roč. 16, č. 2. s. 91 – 104.
2. KAŠNÝ, Jiří. Pavlovské privilegium. *Studia Theologica*. 2001, roč. 3, č. 4. s. 36-43.

3. KAŠNÝ, Jiří. Zánik manželství in favorem fidei. *Revue církevního práva*. 2003. roč. 25, č. 2, s. 83-94.
4. KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství na základě tří papežských konstitucí ze 16. století. *Studia Theologica*. 2004, roč. 6, č. 3. s. 47-54.
5. KAŠNÝ, Jiří. Zrušení manželství in favorem fidei. Historicko-kanonická studie. *Studia theologica*. 2005. roč. 7, č. 1, s. 14-29.
6. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Rodinné právo v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 23- 24. s. 801-833.
7. SVOBODA, Jiří. Aplikace privilegia sv. Pavla podle kán. 1143-1147 CIC a 854-856 CCEO. *Revue církevního práva*. 2004, roč. 24, č. 1. s. 5-16.
8. SVOBODA, Karel. Nové problémy v řízení o rozvod manželství. *Bulletin Advokacie*. 2014. roč. 13, č. 5. s. 31 – 34.
9. ZEDNÍČEK, Miroslav. Kanonické možnosti ukončení manželství. *Teologické texty*, 2001, roč. 12, č. 5. s. 196 – 197.

Judikatura

1. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. září 2004, sp. zn. Cdo 653/2004.
2. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. července 2008, sp. zn. 29 Odo 990/2006.
3. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 18. listopadu 1977, sp. zn. Cpj 160/1976.
4. Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 2006, *Wena a Anita Parry proti Spojenému království*, č. 42971/05.
5. Rozsudek ESLP ze dne 6. dubna 2017, *A.P., Garcon a Nicot proti Francii*, č. 79885/12, č. 54271/13 a č. 52596/13.

Internetové stránky

1. ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Same-sex marriage* [online]. britannica.com, 27. září 2018 [cit. 28. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.britannica.com/topic/same-sex-marriage>>.

2. ČTK. *Sterilizace by nemusela být podmínkou pro úřední změnu pohlaví* [online]. aktualne.cz, 11. prosince 2018 [cit. 28. dubna 2019]. Dostupné na <<http://zpravy.aktualne.cz/domaci/sterilizace-by-nemusela-byt-podminkou-pro-uredni-zmenu-pohla/r~595980bcfd6411e8a7f60cc47ab5f122/>>.
3. VÁLOVÁ, Irena. *Návrh ministerstva spravedlnosti: Lidé budou mít právo měnit pohlaví bez chirurgického zákroku*[online]. ceska-justice.cz, 20. června 2018 [cit. 28. dubna 2019]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2018/06/navrh-ministerstva-spravedlnosti-lide-budou-mit-pravo-menit-pohlavi-bez-chirurgickeho-zakroku/>>.
4. ŠTYGLEROVÁ, Terezie. *Obrat v rozvodech*. [online]. czso.cz, 20. prosince 2014 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/0b00225862>>.
5. Český statistický úřad. *Pohyb obyvatelstva – rok 2013*. [online]. czso.cz, 21. března 2014 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2013-r0gpokc1el>>.
6. Český statistický úřad. *Stav a pohyb obyvatelstva v ČR – rok 2018*. [online]. czso.cz, 21. března 2019 [cit. 10. dubna 2019]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/stav-a-pohyb-obyvatelstva-v-cr-rok-2018>>.

Ostatní zdroje

1. Bible, První list sv. Pavla Korintským
2. CONGREGATION FOR CATHOLIC EDUCATION. *Male and female he created them*. Vatican, 2019.
3. Doporučení ministerstva zdravotnictví ČR zn. 29991/2012, doporučený postup při provádění chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví u transsexuálních pacientů.
4. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
5. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.
6. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách
7. Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

8. Jan Pavel II., apoštolská adorace *Familiaris consortio* (22. listopadu 1981) č. 84.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá možností zániku manželství dle českého rodinného práva a práva římskokatolické církve. Jejím cílem je srovnat jednotlivé způsoby zániku dle obou právních úprav a poukázat na to, v čem se shodují a v čem se od sebe naopak odlišují.

Důvodem pro volbu tohoto tématu bylo dle mého názoru mizivé povědomí veřejnosti o všech rozdílech mezi jednotlivými úpravami, především v oblasti kanonického práva.

Diplomová práce je rozdělena na pět kapitol. První dvě jsou věnovány pojetí manželství v obou oblastech, třetí a čtvrtá obsahují podrobný rozbor jednotlivých způsobů zániku manželství a v poslední je provedena závěrečná komparace obou právních úprav.

Abstract

This thesis deals with ways of dissolution of marriage according to the Czech Family law and the law of the Roman Catholic Church. Its purpose is to compare a different ways of dissolution according to both legislations and point out their similarities and differences.

The reason for choosing this topic was in my opinion a poor public awareness about all the differences between these legislations, especially in the section of canon law.

Thesis is divided into five chapters. First two of them are devoted to the concept of marriage in both sections, third and fourth include a detailed analysis of the different ways of dissolution of marriage and in the last one is a final comparison of both legal regulations.

Klíčová slova

Manželství, zánik manželství, rodinné právo, právo římskokatolické církve, rozvod, privilegium, smrt, prohlášení za mrtvého, změna pohlaví

Keywords

Marriage, dissolutionofmarriage, familylaw, lawofthe Roman CatholicChurch, divorce, privilege, death, statementofdeath, sex change

Přílohy

Příloha č. 1: Vzor písemného informovaného souhlasu s provedení chirurgických zákroků směřujících k dokončení přeměny pohlaví

VZOR
PÍSEMNÉHO INFORMOVANÉHO SOUHLASU
S PROVEDENÍM CHIRURGICKÝCH ZÁKROKŮ SMĚŘUJÍCÍCH
K DOKONČENÍ PŘEMĚNY POHLAVÍ

Poskytovatel zdravotních služeb:

.....

Jméno, popřípadě jména a příjmení pacienta:

.....

Datum narození:

Vážený pane/ Vážená paní,

Rozhodl/a jste se podstoupit chirurgický zákrok směřující ke změně pohlaví a o jeho provedení jste písemně požádal/a.

- 1) Po provedení nezbytných vyšetření a následné operativní úpravě dojde k úplnému a nevratnému ukončení plodnosti, to znamená znemožnění reprodukční funkce.
- 2) Jediným zdravotním důvodem pro provedení chirurgických zákroků směřujících ke změně pohlaví je zjištěná porucha pohlavní identity – Dg. F64.0
- 3) Přeměna pohlaví provedením chirurgických zákroků je nevratný proces a následně není možno žádat o změnu pohlaví k původnímu.
- 4) Chirurgický zákrok je složitým výkonem, který vždy představuje zátěž pro organismus a který může přinést zdravotní rizika související s podáním narkózy a ztrátou krve.
- 5) Operační zákrok neumožní dokonale vytvořit pohlavní orgány pohlaví opačného, může dojít ke zhoršení sexuálního prožívání a nelze zaručit, že nově vytvořené orgány a tkáň budou plně splňovat anatomickou, funkční a estetickou normu.
- 6) Po provedení nutných operací je nutno trvale užívat hormonální léky a být v pravidelném lékařském sledování

Prohlášení pacienta / pacientky:

Prohlašuji, že jsem k žádosti o provedení chirurgického zákroku směřujícího ke změně pohlaví dospěl/a po důkladném poučení ze strany ošetřujícího lékaře o povaze tohoto chirurgického zákroku.

Byl/a jsem podrobně seznámen s možnými nežádoucími účinky chirurgických zákroků na můj zdravotní stav v budoucnosti. Podanému poučení jsem porozuměl/a. Měl/a jsem možnost klást doplňující otázky, na které mi bylo odpovězeno.

Tento souhlas uděluji z vlastní vůle, svobodně a vážně, bez nátlaku.

Podpis pacienta/pacientky:

Podpis lékaře:

V dne.....

V dne.....

Zdroj: <http://www.csfm.cz/userfiles/file/Legislativa/Vestniky-MZ/zdravotnictvi%2008-12%5B1%5D.pdf>

Příloha č. 2: Žádost o rozvázání nedokonaného manželství

Adresa odesílatele:

.....
.....
.....

Tel:

E-mail:

Biskupství brněnské
diecézní církevní soud
Petrov 5
CZ – 601 43 BRNO

V dne

Věc: **Žádost o udělení milosti: rozloučení nedokonaného manželství**

Žádám o udělení milosti rozloučení mého manželství.

Základní údaje:

manžel

manželka

Titul, jméno a příjmení (rodné příjmení)		
Datum a místo narození		
Datum, místo a obřad křtu <i>(ve které církvi)</i>		
Nynější povolání – zaměstnání		
Stav před uzavřením tohoto manželství		
Nynější stav		

Datum a místo uzavření zneplatňovaného manželství:

Forma uzavření manželství (v katolické církvi, v jiné církvi, civilně):

Toto manželství bylo rozvedeno rozsudkem

Okresního / Městského / Obvodního soudu v

ze dne..... čj., který nabyl právní moci dne
.....

Žádost o civilní rozvod podal manžel / manželka.

Z tohoto manželství se narodily děti:

.....
.....
.....

O milost rozvázání nedokonaného manželství žádám z těchto důvodů:

.....
.....
.....
.....
.....

Bližší vysvětlení těchto důvodů (známost, důležité okolnosti před sňatkem a při jeho uzavírání, průběh manželství, rozvod, nový civilní sňatek ap.) uveďte na dalším listě, který přiložte k této žádosti.

Nynější adresa mého bývalého manžela / manželky:

.....
tel.: e-mail:

Má tvrzení mohou potvrdit následující důkazy a tito svědkové (uveďte jméno, příjmení, adresu, tel. kontakt a vztah k Vám nebo Vašemu bývalému manželovi / manželce):

Svědci z mé strany:
.....
.....
.....

Svědci ze strany nežádající:
.....
.....
.....

(Nezapomeňte, že je zapotřebí uvést také svědky s blízkým vztahem ke druhé straně, zvláště v případě, kdy je pravděpodobné, že ona se řízení nebude účastnit, aby hledání pravdy bylo co nejobjektivnější.)

Rád bych neměl(a) v budoucnu uzavřenou možnost žít ve svátostném manželství a přistupovat ke svátostem. Proto žádám Svatého Otce o milost rozvázání mého nedokonaného manželství z výše uvedených důvodů.

.....
podpis žadatele

Přílohy:

- Potvrzení o křtu manžela
- Potvrzení o křtu manželky
- Potvrzení o církevním sňatku
- Kopie rozsudku civilního soudu o rozvodu
- Podrobná zpráva o průběhu známosti a manželství
- Pokorná prosba Svatému Otci o udělení milosti
- Další dokumenty (lékařské zprávy, policejní dokumenty apod.)

Zdroj: <http://cirkevnisoud.biskupstvi.cz/ke-stazeni-formulare/>

Příloha č. 3: Žádost o udělení Pavlovského privilegia

Římskokatolická farnost:

.....
.....
.....

Tel.:

E-mail:

Biskupství brněnské
diecézní církevní soud
Petrov 5
CZ – 601 43 BRNO

V..... dne

Č. j.:

Věc: **Žádost o rozvázání manželství na základě pavlovského privilegia podle kán. 1143 CIC**

Žádám o rozvázání níže uvedeného manželství:

Základní údaje žadatele:

žadatel

nežádající strana

Titul, jméno a příjmení		
Rodné příjmení		
Datum a místo narození		
Datum, místo a obřad křtu (ve které církvi) nebo datum přijetí do katechumenátu		<i>Nepokřtěný</i>
Eventuálně plánovaná doba a místo křtu		<i>zde nevyplňujte</i>
Eventuálně plánovaná doba a místo zamýšlené svatby		
Stav před občanským sňatkem		
Bydliště (korespond. adresa) Kontakt (telefon, e-mail)		
Nynější stav		

Jakým způsobem bylo prokázáno, že nežádající strana nebyla pokřtěna?

.....
.....

Dne uzavřeli na..... občanské manželství:
 Toto manželství bylo rozvedeno rozsudkem Okresního/Obvodního/Městského soudu v
 ze dneč. j., který nabyl právní
 moci dne

Datum definitivního odloučení:

Rozpad manželství zavínil:

Interpelace nežádající strany podle kán. 1144 CIC

- byla učiněna dne s výsledkem
- nebyla učiněna z důvodu.....

Žily strany společně i poté, co strana nepokřtěná přijala křest? ano / ne

Z tohoto manželství se narodily děti:

Jméno a příjmení	Datum narození	Datum, místo a obřad křtu

Žadatel (ka) chce uzavřít nové manželství s:

Titul, jméno a příjmení	
Rodné příjmení	
Datum a místo narození	
Datum, místo a obřad křtu <i>(ve které církvi)</i>	
Nynější náboženské vyznání	
Bydliště	
Nynější stav	

Pokud byl ještě jiný (předchozí) sňatek výše uvedené osoby, je třeba doložit oddací list a rozvodový rozsudek, a také případný rozsudek církevního soudu nebo prohlášení neplatnosti manželství.

Datum a místo uzavření předchozího manželství nastávající(ho) manžela / manželky	
Rodné jméno a příjmení manžela / manželky tohoto předchozího manželství	
Počet dětí narozených z tohoto manželství	

Jménem žadatele/žadatelky žádám o zrušení manželství na základě pavlovského privilegia.

Odůvodnění a doporučení:

L. S.

.....
farář administrátor

Přílohy:

- Potvrzení o křtu obou budoucích manželů
- Potvrzení o sňatcích
- Kopie rozsudků civilních soudů o rozvodech
- Kopie rozsudků církevních soudů a jiná prohlášení o neplatnosti manželství
- Další dokumenty (lékařské zprávy, policejní dokumenty apod.)

Zdroj: <http://cirkevnisoud.biskupstvi.cz/ke-stazeni-formulare/>

Příloha č. 4: Žádost o rozvázání nespátostného manželství ve prospěch víry

Adresa žadatele:

.....
.....
.....

Tel.:

E-mail:

Biskupství brněnské
diecézní církevní soud
Petrov 5
CZ – 601 43 BRNO

V..... dne

Žádost o rozvázání nespátostného manželství ve prospěch víry

Žádám o rozvázání níže uvedeného manželství:

Základní údaje:

manžel

manželka

Titul, jméno a příjmení (rodné příjmení)		
Datum a místo narození		
Datum, místo a obřad křtu (ve které církvi) nebo datum přijetí do katechumenátu		
Nynější povolání – zaměstnání		
Stav před uzavřením tohoto manželství		
Věk v době uzavření manželství		
Nynější stav		

Kontakt na manžela / manželku rozvazovaného manželství:

.....

.....tel:..... e-mail:.....

Datum a místo uzavření rozvazovaného manželství:

Forma uzavření manželství (v katolické církvi, jiné církvi, civilně):

Toto manželství bylo rozvedeno rozsudkem

Okresního / Městského / Obvodního soudu v

ze dne..... čj., který nabyl právní moci dne

.....

Žádost o civilní rozvod podal manžel / manželka

Žily strany společně i poté, co strana nepokřtěná přijala křest? ano / ne

Z tohoto manželství se narodily děti:

Jméno a příjmení	Datum narození	Datum, místo a obřad křtu

Pokud partner(ka) rozvazovaného manželství byl(a) nepokřtěn(a), nebo pokud já, jako žadatel(ka), jsem nebyl(a) dříve pokřtěn(a) či i nyní jsem nepokřtěn(a), pak má tvrzení o nepřijetí křtu mého manžela / manželky mohou potvrdit tyto svědkové (uveďte jméno, příjmení, adresu, tel. kontakt a vztah k vám nebo vašemu bývalému manželovi / manželce):

.....
.....
.....
.....
.....

(Nezapomeňte, že je zapotřebí uvést také svědky s blízkým vztahem ke druhé straně, zvláště v případě, kdy je pravděpodobné, že ona se řízení nebude účastnit, aby hledání pravdy bylo co nejobjektivnější.)

Důležité upozornění: Svým podpisem v závěrečné části formuláře potvrzujete, že jste výše uvedené svědky informoval(a) o skutečnosti jejich účasti v řízení, zavazujete se také, že jim uhradíte případné náklady spojené s podáním jejich svědectví a zaručujete se, že uděláte vše proto, aby se dostavili k výslechu.

Údaje týkající se uvažovaného budoucího sňatku v katolické církvi:

Nastávající manžel / manželka:

Titul, jméno a příjmení (rodné příjmení)	
Datum a místo narození	
Datum, místo a obřad křtu (<i>ve které církvi</i>) nebo datum přijetí do katechumenátu	
Nynější povolání – zaměstnání	
Nynější stav	
Kontakt (adresa, telefon a e-mail)	

Pokud byl ještě jiný (předchozí) sňatek výše uvedené osoby, je třeba doložit oddací list a rozvodový rozsudek, a také případný rozsudek církevního soudu nebo prohlášení neplatnosti manželství.

Datum a místo uzavření předchozího manželství nastávající(ho) manžela / manželky	
Rodné jméno a příjmení manžela / manželky tohoto předchozího manželství	
Počet dětí narozených z tohoto manželství	

Pokud manželství, které se má uzavřít v katolické církvi, bylo již dříve uzavřeno civilně nebo jiným obřadem, uveďte:

Datum a místo uzavření tohoto manželství	
Forma uzavření manželství (v náboženské společnosti, civilně)	

Děti narozené z tohoto již existujícího svazku:

Jméno a příjmení	Datum narození	Datum, místo a obřad křtu

Rád(a) bych uzavřel(a) církevní manželství. Proto prosím Svatého otce o milost rozvázání mého nesvátoštného manželství.

.....
podpis žadatele

Přílohy:

- Potvrzení o křtu obou budoucích manželů i jejich případných dětí (pokud byl křest)
- Prosba Svatému otci o udělení milosti «in favore fidei»
- Potvrzení o sňatcích (církevní i civilní)
- Kopie rozsudků civilních soudů o rozvodech
- Kopie rozsudků církevních soudů a jiná prohlášení o neplatnosti manželství
- Doporučení duchovního správce k udělení milosti
- Další dokumenty (lékařské zprávy, policejní dokumenty apod.)

Zdroj: <http://cirkevnisoud.biskupstvi.cz/ke-stazeni-formulare/>